

Sweden/შვედეთი
Sverige

*Empowered lives.
Resilient nations.*

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმძღვანელო

ოქტომბერი, 2017

დოკუმენტი მომზადებულია " მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების პრინციპის დანერგვის მხარდაჭერა ნარჩენების მართვის კოდექსის შესაბამისად" პროექტის ფარგლებში. პროექტი ინიცირებული იყო საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ და განხორციელდა ორგანიზაცია - Georgia's Environmental Outlook - GEO-ს მიერ გაეროს განვითარების პროგრამისა (UNDP) და შვედეთის მთავრობის (Sida) მხარდაჭერით. პროექტში გამოყენებული იქნა გერმანული ორგანიზაციის (think tank - adelphi) და ადგილობრივი საკონსულტაციო კომპანიის (PMO) ექსპერტული დახმარება.

შინაარსი

შინაარსი	3
1. შესავალი	5
2. ტერმინთა განმარტება	7
3. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების მიზნები და ამოცანები	10
4. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა	15
4.1. ურთიერთდამოკიდებულება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემის დაინტერესებულ მხარეებს შორის.....	15
4.2 ვალდებულებების განაწილება	19
4.2.1 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლები	19
4.2.2 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის დისტრიბუტორები.....	21
4.2.3 ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტები	22
4.2.4 მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი).....	23
4.2.5 სახელმწიფო ადმინისტრირება.....	24
4.2.6 მუნიციპალიტეტები	27
4.3 პოლიტიკური ინსტრუმენტები	28
პლასტმასის ბოთლებისა და ლითონის ქილების რეციკლირების შვედური სისტემა.....	31
4.4 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები	33
4.4.1 ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება	33
4.4.2 ნარჩენების დამუშავება	36
4.4.3 ნარჩენების რეციკლირება	38
4.4.4 ნარჩენების აღგენა	38
4.4.5 ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განთავსება.....	39
5. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიდგომები	40
5.1. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა.....	40
5.2. საბაზრო სისტემა	44
5.3. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR)	47

6.	მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) დაქვემდებარებული პროდუქცია	48
6.1.	კერძო სატრანსპორტო საშუალებები	48
6.2.	ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები	49
6.3.	ბატარეები და აკუმულატორები	50
6.4.	საბურავები და ზეთები	51
6.5.	შესაფუთი მასალა	51
6.6.	სხვა პროდუქცია	52
7.	მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის დაფინანსების სქემა	54
8.	მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების ეფექტიანობა.....	60
9.	მონიტორინგი და აღსრულება	62
	აბრევიატურები.....	64

1. შესავალი

„ნარჩენების მართვის კოდექსის“ (2014) მიზანს წარმოადგენს ეროვნულ დონეზე ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება. საქართველოს მთავრობამ ნარჩენების მართვის სფეროში შესაბამისი სამართლებრივი მოთხოვნების შესასრულებლად, დაამტკიცა „ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია“ (2016-2030) და „ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმა“ (2016-2020) (საქართველოს მთავრობის დადგენილება N160 01.04.2016).

ეროვნულ დონეზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (მგვ) სისტემის დანერგვა „ნარჩენების მართვის კოდექსის“ მოთხოვნაა, რომლის თანახმადაც აღნიშნული მექანიზმი ქვეყანაში 2019 დეკემბრისთვის უნდა ამოქმედდეს. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების დანერგვის უზრუნველსაყოფად, ნარჩენების მართვის ეროვნულ სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში განსაზღვრულია სტრატეგიული მიზნები და კონკრეტული ქმედებები შემდეგი სახის ნარჩენების მართვისათვის (ცხრილი 1):

ცხრილი 1: მინიმალური მაჩვენებლების მიღწევა სხვადასხვა სახის ნარჩენების მართვისათვის:

	2020	2025	2030
ბატარეები	20 %	50 %	80 %
ზეთები	50 %	75 %	90 %
შესაფუთი მასალები	40 %	75 %	90 %
ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები	20 %	50 %	80 %
საბურავები	50 %	70 %	90 %
აკუმულატორები	60 %	80 %	90 %
ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებები	20 %	50 %	80 %

საერთაშორისო დონეზე საქართველო არის „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“ ბაზელის კონვენციის მხარე. აქედან გამომდინარე, საქართველოს ეროვნულმა პოლიტიკურმა ჩარჩომ უნდა შექმნას ისეთი პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ სახიფათო და სხვა სახის ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვას. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება არის ბაზელის კონვენციის მხარეთა კონფერენციების დოკუმენტებით რეკომენდებული ერთ-ერთი მექანიზმი, რომელსაც შეუძლია აღნიშნული პროცესის ხელშეწყობა ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და/ან დამუშავებაში მწარმოებლების ჩართვისა და წახალისების საშუალებით. მწარმოებლის გაფართოებული

ვალდებულების ეფექტიანობა აგრეთვე აღიარებულია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ.

ბაზელის კონვენციისა და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) დოკუმენტების რეკომენდაციების, ევროკავშირში მოქმედი რეგულაციებისა და სხვა ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით, საქართველოს აქვს ამბიცია, დაწეროს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება, როგორც შერჩეული სახეობის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი საშუალება.

სახელმძღვანელოს მიზანია, განმარტოს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპები, სხვადასხვა ქვეყანაში მისი განხორციელების მიდგომები და ფორმები, უპირატესობები და გამოწვევები, დაინტერესებული მხარეებისა და სახელმწიფოს როლები და დაფინანსების მოდელები. ყველა ქვეყანაში ნარჩენების ყველა სახეობაზე ერთი და იგივე მოდელის მორგება შეუძლებელია, ამიტომ კონკრეტული ქვეყნისთვის შესაბამისი მოდელის შესარჩევად აუცილებელია ქვეყანაში გავრცელებული მიდგომებისა და არსებული მდგომარეობის, ასევე ისტორიული და კულტურული წინაპირობების გათვალისწინება.

სახელმძღვანელოში წარმოდგენილია საერთაშორისო პრაქტიკა. მასში არ არის აღწერილი საქართველოში არსებული მდგომარეობა. მიუხედავად ამისა, მისი საშუალებით შესაძლებელია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მექანიზმის უკეთ გაგება და საქართველოში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის პრაქტიკაში განხორციელების სათანადო სქემის შერჩევა.

წინამდებარე სახელმძღვანელო არის პირველი დოკუმენტი, რომელიც ყველა დაინტერესებულ მხარეს აწვდის ზოგადი ხასიათის ინფორმაციას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესახებ. მის საფუძველზე შესაძლებელია უფრო დეტალური სახელმძღვანელოებისა და საინფორმაციო დოკუმენტების მომზადება, რომლებიც მორგებული იქნება კონკრეტული დაინტერესებული მხარეების ინტერესებს და დაეხმარება მათ მოემზადონ ახალი ვალდებულებების შესასრულებლად.

2. ტერმინთა განმარტება

საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრი – დამოუკიდებელი სააგენტო, რომელსაც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში შეუძლია საინფორმაციო და საკოორდინაციო როლის საკუთარ თავზე აღება.

დეპონირება-ანაზღაურების სისტემა –სისტემა, რომელშიც გარკვეულ პროდუქციას ან ტარას აქვს მწარმოებლის მიერ განსაზღვრული სპეციალური წინასწარი გადასახადი (ფასნამატი ან დეპოზიტი). აღნიშნული გადასახადი უბრუნდება მომხმარებელს მას შემდეგ, რაც ის აბრუნებს ტარას ან პროდუქციას რეციკლირებისა ან სათანადო განთავსების მიზნით.

განთავსება - ნარჩენის განთავსება მიწაზე ან მიწაში, მიწაზე ინსინერაცია, სამუდამოდ შენახვა ან „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ განსაზღვრული სხვა ქმედება.

დისტრიბუტორი/საცალო მოვაჭრე - მიწოდების ჯაჭვის მონაწილე ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც ახორციელებს პროდუქციის ბაზარზე განთავსებას.

გარემოსდაცვითი ზღვრული მნიშვნელობები და მიზნები - ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვების, დამუშავების, აღდგენის და/ან რეციკლირების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც განსაზღვრულია კანონმდებლობით.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) – გარემოსდაცვითი პოლიტიკური მიდგომა, რომლის თანახმადაც მწარმოებლის პასუხისმგებლობა პროდუქციაზე მისი მოხმარების შემდგომ ეტაპზეც ვრცელდება. პრაქტიკაში, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) მწარმოებლებს ავალდებულებს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებას და მათ დახარისხებას საბოლოო განთავსებისთვის, საუკეთესო შემთხვევაში, რეციკლირებისათვის.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესაბამისობის სქემა - ერთი ან ერთზე მეტი მწარმოებლისგან შემდგარი სისტემა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპის განსახორციელებლად. ეს შეიძლება იყოს როგორც ინდივიდუალური სისტემა (ან შესაბამისობის ინდივიდუალური სქემა), როდესაც მწარმოებელი ქმნის საკუთარ სისტემას (იხ. მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)), ან კოლექტიური სისტემა (შესაბამისობის კოლექტიური სქემა), როდესაც რამდენიმე მწარმოებელი თანამშრომლობს და საკუთარ ვალდებულებას გადასცემს კონკრეტულ ორგანიზაციას (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO)).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) - ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს დაქვემდებარებული ორგანიზაცია, რომელიც პასუხისმგებელია ნარჩენების მართვასა და ქვეყანაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის სამართლებრივი მიზნების მიღწევაზე. ცენტრი ორგანიზებას უწევს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და რეციკლირებას. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად, რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებისგან აგროვებს.

სახიფათო ნარჩენები – ნარჩენები, რომლებსაც აქვს „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ გათვალისწინებული ერთი ან მეტი მახასიათებელი (მაგ., ფეთქებადი, აალებადი, მჟანგავი, გამაღიზიანებელი, მავნე, ტოქსიკური, და სხვ.).

მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR) - მწარმოებლებს ეკისრებათ მათ მიერ წარმოებული პროდუქტიდან წარმოქმნილი ნარჩენების შეგროვებისა და განთავსების ინდივიდუალური ვალდებულება.

უპატრონო პროდუქცია/ისტორიული ნარჩენები – მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობის ამოქმედებამდე ბაზარზე განთავსებული პროდუქცია.

მწარმოებელი – ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც აწარმოებს, ამუშავებს, ყიდის ან ქვეყანაში შემოაქვს პროდუქცია, რომელიც ხმარებიდან ამოღების შემდეგ გადაიქცევა სპეციფიურ ნარჩენად და ხვდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) - კოლექტიური ორგანიზაცია, რომელიც, ჩვეულებრივ, ფინანსდება მწარმოებლების მიერ ან კანონმდებლობის საფუძველზე და პასუხისმგებელია მწარმოებლის ვალდებულებების შესრულებაზე ნარჩენების შეგროვებასა და განთავსებასთან დაკავშირებით.

პროდუქცია – პროდუქტების განსაზღვრული ჯგუფი, რომელსაც მოიცავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქცია).

ბაზარზე განთავსება – საქართველოს საბაჟო ტერიტორიაზე (გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონებისა) პროდუქციის ბაზარზე პირველადი მიწოდება ადგილობრივი წარმოების, იმპორტის, ლიზინგის ან სხვა გზით, კომერციული ან არაკომერციული მიზნებისათვის, უსასყიდლოდ ან საფასურის სანაცვლოდ. პროდუქციის ყოველი მომდევნო მიწოდება არ ითვლება ბაზარზე განთავსებად.

აღდგენა – საქმიანობა, რომლის ძირითადი შედეგია ნარჩენების სასარგებლო მიზნებისთვის გამოყენება იმ მასალების ჩანაცვლებით, რომლებიც სხვა პირობებში რაიმე ფუნქციის შესასრულებლად იქნებოდა გამოყენებული. აღდგენა მოიცავს რეციკლირებას.

რეციკლირება – აღდგენითი ღონისძიება, რომლის საშუალებითაც ნარჩენი ისეთ პროდუქტად, მასალად ან ნივთიერებად გარდაიქმნება, რომელიც განკუთვნილია თავდაპირველი დანიშნულებით ან სხვა მიზნით გამოყენებისთვის. რეციკლირება არ მოიცავს ენერჯის აღდგენას.

რეციკლირების გადასახადი – მწარმოებლის მიერ გადახდილი საფასური მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მიერ მის პროდუქციაზე პასუხისმგებლობის ასაღებად. ასევე შესაძლებელია შემდეგი ტერმინების გამოყენება: ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესაბამისობის გადასახადი ან რეციკლირების საფასურის ავანსი. ხშირ შემთხვევაში, აღნიშნული გადასახადი ემატება მომხმარებლის მიერ პროდუქციაზე გადასახდელ ფასს.

ხელახალი გამოყენება – ნარჩენად გადაქცევამდე პროდუქციის ან/და მისი კომპონენტის თავდაპირველი დანიშნულებით ხელახლა გამოყენება.

დაინტერესებული მხარეები – პროდუქციის ფასეულობათა ჯაჭვში ჩართული ყველა პირი, რომელსაც აქვს საკუთარი ინტერესი მის წარმოებასა და ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვაში: მწარმოებლები, საცალო მოვაჭრეები, მომხმარებლები-მოქალაქეები, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოები, ნარჩენების მართვაში ჩართული სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციები.

ნარჩენი - ნებისმიერი ნივთიერება ან ნივთი, რომელსაც მფლობელი იშორებს, განზრახული აქვს მოიშოროს ან ვალდებულია მოიშოროს.

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტი – ნებისმიერი კომპანია, რომელიც მონაწილეობს ნარჩენების მართვაში (ნარჩენების შეგროვებაში, ტრანსპორტირებაში, რეციკლირებაში ან სხვა სახის აღდგენასა და განთავსებაში).

ნარჩენების მართვა – ნარჩენების შეგროვება, დროებითი შენახვა, წინასწარი დამუშავება, ტრანსპორტირება, აღდგენა და განთავსება, ამ საქმიანობების, ღონისძიებებისა და ოპერაციების ზედამხედველობა და ნარჩენების განთავსების ობიექტების შემდგომი მოვლა.

ნარჩენების დამუშავება – „ნარჩენების მართვის კოდექსის“ I და II დანართებით გათვალისწინებული აღდგენის და განთავსების ოპერაციები, აგრეთვე ნარჩენების წინასწარი დამუშავება აღდგენამდე ან განთავსებამდე.

3. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მიზნები და ამოცანები

მოხმარების გაზრდილი დონე ბუნებრივი რესურსების ამოწურვასა და ნარჩენების რაოდენობის ზრდას იწვევს. მასალებისთვის, განსაკუთრებით კი ლითონებისთვის, ახალი წყაროების გამონახვის საჭიროება, განაპირობებს ისეთი ახალი საშუალებების შემუშავებისა და დანერგვის აუცილებლობას, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ნარჩენებიდან მასალების რეციკლირებას¹.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) არის საშუალება, რომელიც ნარჩენების მართვას პროდუქციის დიზაინსა და წარმოებასთან აკავშირებს და მიზნად ისახავს პროდუქციის ხმარებიდან ამოღების შემდეგ მასალის დანაკარგების მინიმუმამდე შემცირებას.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) მწარმოებლებს ევექტიანად აკისრებს ნარჩენების მართვის ღონისძიებების განხორციელების ვალდებულებას და ამავე დროს, სტიმულს აძლევს მათ, განახორციელონ ცვლილებები. ამ მეთოდს რამდენიმე უპირატესობა აქვს. პირველ რიგში, პირთა ერთი ჯგუფისთვის (მწარმოებლებისთვის) მკაფიო ვალდებულების დაკისრება აგვარიდებს ისეთ სიტუაციას, როდესაც საერთო ვალდებულება არავის ვალდებულება ხდება. მეორე, გარემოზე ზემოქმედებების უდიდესი ნაწილი უკვე განსაზღვრულია პროდუქციის დიზაინით. აქედან გამომდინარე, მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია წახალისოს მწარმოებლები, პროდუქციის შექმნის პროცესში გამოიყენონ ისეთი მიდგომები, როგორცაა დიზაინი გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით

ენერგოეფექტიანობის აღნიშვნელი ეტიკეტი მოხმარებელს ენერგოეფექტიანი პროდუქციის შერჩევაში ეხმარება. მოთხოვნები პროდუქციის ცალკეული ჯგუფების ეტიკეტების მიმართ განსაზღვრულია ევროკავშირის ენერგო-ეტიკეტების დირექტივით. აღნიშნულ პროცესს ევროკომისია ხელმძღვანელობს. პროდუქციის ეტიკეტირება ხდება A+++ -დან (ენერგოეფექტიანობის მაღალი დონე) – G-მდე (ენერგოეფექტიანობის დაბალი დონე).

ევროპის ENERGY STAR პროგრამა წარმოადგენს საოფისე აღჭურვილობის ენერგოეფექტიანობის ეტიკეტების ნებაყოფლობით სქემას. ევროკავშირის კანონის თანახმად, ცენტრალური ხელისუფლების და ევროკავშირის ორგანიზაციები ვალდებული არიან შეიძინონ მხოლოდ ისეთი აღჭურვილობა, რომელთა ენერგოეფექტიანობის დონე, სულ მცირე, ENERGY STAR-ის ექვივალენტურია.

¹ ევროკომისიის შეტყობინება ევროპის პარლამენტს, საბჭოს, ევროპის ეკონომიკურ და სოციალურ კომიტეტს და რეგიონების კომიტეტს. ციკლის შეკვრა - ცირკულარული ეკონომიკის ევროკავშირის სამოქმედო გეგმა. COM(2015)614final, 2015 წლის 2 დეკემბერი.

2001 წელს, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) დაასკვნა, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ეფექტიანი სქემის ჩამოყალიბების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს პოლიტიკური მიზნებისა და პროგრამული ამოცანების განსაზღვრა წარმოადგენს. ამოცანები მოიცავს, თუმცა არ შემოიფარგლება შემდეგით:

- ნარჩენების პრევენციის, პროდუქციის ხელახალი გამოყენებისა და მასალების რეციკლირების გაზრდა;
- მასალების მაქსიმალურად გამოყენება;
- ნარჩენების საბოლოო განთავსებისა და ინსინერაციის შემცირება;
- ნარჩენების მართვის ხარჯების პროდუქციის ფასში გათვალისწინება;
- უფრო სუფთა წარმოებისა და პროდუქციის განვითარება;
- გარემოსთან უფრო თავსებადი პროდუქციის შექმნა, ბუნებრივი რესურსების და/ან ნედლეულის გამოყენების შემცირება; ცალკეული ტოქსიკური ნივთიერებების და/ან სხვა პოტენციურად სახიფათო კომპონენტების გამოყენების შემცირება.

(DfE), დიზაინი დემონტაჟის მოთხოვნების გათვალისწინებით (DfD) და დიზაინი რეციკლირების მოთხოვნების გათვალისწინებით (DfR). მესამე, მწარმოებლებისათვის ვალდებულებების დაკისრება ხელს უწყობს მათ ფიზიკურ ჩართულობას ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის პროცესში ან პროდუქციის მიწოდების ციკლის ქვედა საფეხურებზე მდგომ პირებთან დიალოგის დაწყებაში, რითიც ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა მოქმედ პირებს შორის უფრო ინტენსიური ხდება და დადებითად აისახება ნარჩენების მართვის მთლიან სისტემაზე.

აქედან გამომდინარე, მწარმოებლის როლი უმნიშვნელოვანესია, რადგან მწარმოებელი გავლენას ახდენს:

• პროდუქციის დიზაინზე

მიდგომა შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი, როდესაც მწარმოებელი თავად არის დაინტერესებული შექმნას ისეთი პროდუქცია, რომლის დამუშავება და განთავსება ხმარებიდან ამოღების შემდეგ მაქსიმალურად იაფი იქნება. მეორე მიდგომა სავალდებულო ხასიათს ატარებს, რომლის დროსაც ხელისუფლება (სამართლებრივი გზით) გავლენას ახდენს პროდუქციის დიზაინზე ან პროდუქციაში გარკვეული მასალების შემცველობაზე.²

• პროდუქციაში სახიფათო მასალების შემცველობაზე

ამ შემთხვევაში პროდუქციასთან დაკავშირებული გარემოს დაცვისა და ნარჩენების პრევენციის მიდგომა შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი ან სავალდებულო.³

• მომხმარებლის ქცევაზე

² მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2005 წლის 6 ივლისი დირექტივა 2005/32/EC, რომელიც ადგენს ეკოდიზაინის მოთხოვნების განსაზღვრის ჩარჩოს და ცვლილებები შეაქვს ევროპის საბჭოს დირექტივაში 92/42/EEC და ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს დირექტივებში 96/57/EC და 2000/55/EC ან ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2006 წლის 6 სექტემბრის დირექტივაში 2006/66/EC ბატარეებისა და აკუმულატორების და ნარჩენი ბატარეებისა და აკუმულატორების შესახებ და რომელიც აუქმებს დირექტივა 91/157/EEC-ს.

³ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2011 წლის 8 ივნისის დირექტივა 2011/65/EU ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებებს გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (განახლებული).

მწარმოებელი ზემოქმედებას ახდენს მომხმარებლის ქცევაზე გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო პროდუქციის რეკლამირების გზით. მომხმარებლის ქცევაზე ზემოქმედების მოხდენის ძალიან ეფექტიან საშუალებას პროდუქციის ეტიკეტირება⁴ წარმოადგენს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ამოცანები

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ამოცანები შიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

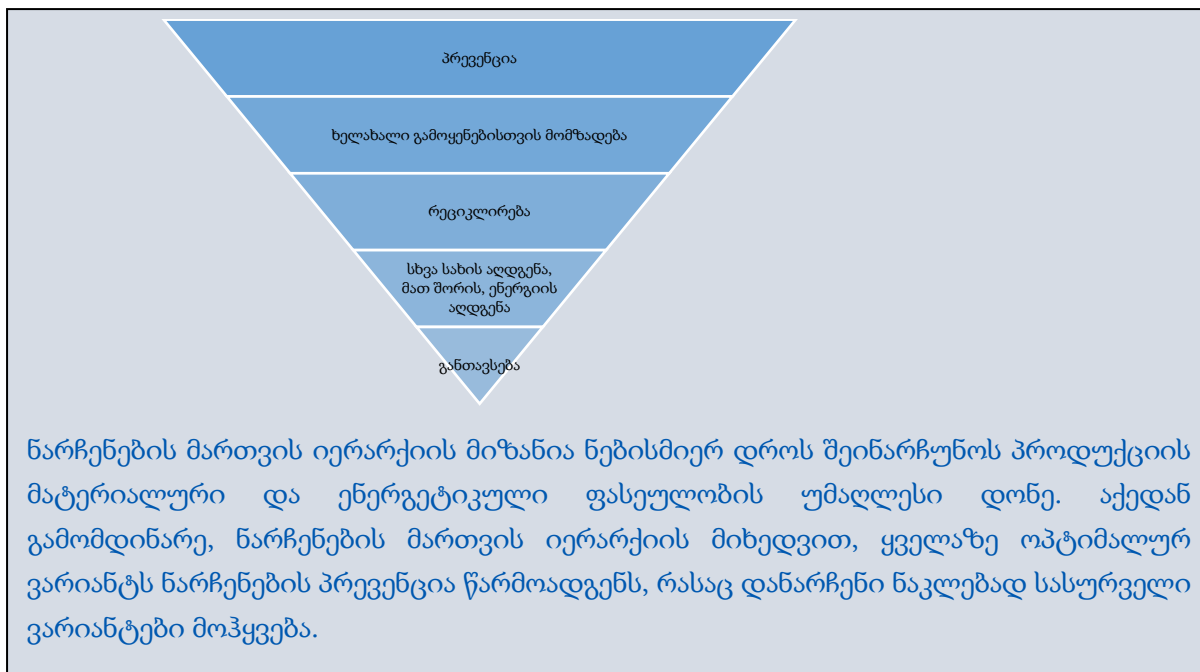
- ა) პროდუქციის დიზაინის გაუმჯობესება, რაც გააადვილებს, მაგალითად, მათ დემონტაჟს, აამაღლებს რეციკლირების შესაძლებლობებს ან შეამცირებს პროდუქციაში სახიფათო მასალების შემცველობას.
- ბ) პროდუქციის და მასალის მაქსიმალურად გამოყენება მათი ნარჩენების ეფექტიანად შეგროვების, დამუშავების, ხელახალი გამოყენების ან გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო და სოციალური თვალსაზრისით მისაღები მეთოდებით რეციკლირების გზით.

ევროკავშირში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ითვლება მექანიზმად, რომელიც ხელს უწყობს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის ხარჯების ინტერნალიზაციას და მწარმოებლების მიერ გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებას პროდუქციის მთლიანი საციცოცხლო ციკლის ყველა ეტაპზე.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების მიზანია, ხელი შეუწყოს ნარჩენების მართვის იერარქიას და შესაბამისად, ნარჩენების წარმოქმნის თავიდან აცილებას, და შემდგომ, იერარქიის მიხედვით, ხელახალი გამოყენებისთვის მომზადებას, რეციკლირებას, ან სხვა ფორმით აღდგენას (მაგ., ენერჯის აღდგენას) და განთავსებას.

ჩანართი 1. ნარჩენების მართვის იერარქია

⁴ მაგ., 2019 წლის 19 მაისის დირექტივა 2010/30/EU ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სტანდარტული ინფორმაციის საშუალებით ენერჯის მომხმარებელ პროდუქციაზე ენერჯისა და სხვა რესურსების მოხმარების მითითების შესახებ.

მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია არა მხოლოდ ნარჩენების მართვის სისტემის გარემოსდაცვითი მაჩვენებლების გაუმჯობესება, არამედ იმ ფინანსური რესურსების მობილიზება, რომლებიც საჭიროა ნარჩენების ხელახალი გამოყენების, სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირების, აღდგენის და/ან სხვაგვარად დამუშავების უზრუნველსაყოფად. ფინანსური ასპექტები ნარჩენების მართვის სათანადო სისტემების ჩამოყალიბების, მათ შორის ნარჩენების მართვისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის შექმნისა და ექსპლუატაციის, ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევაა. „დამზინძურებელი იხდის“ პრინციპი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ქვაკუთხედაა, ხოლო ამ კონტექსტში, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) დაფინანსების ერთ-ერთ შესაძლო მექანიზმს წარმოადგენს.

ნარჩენების მართვის ნაკლებად განვითარებული სისტემების მქონე ქვეყნებში მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია ხელი შეუწყოს ნარჩენების სექტორის ინფრასტრუქტურაში კერძო ინვესტიციების მოზიდვასაც. საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) დანერგვა ხელს უწყობს ქვეყანაში სხვადასხვა სახის სამუშაო ადგილების გაჩენას - მათ შორის, ისეთ სამუშაოებზე, რომელთა შესრულება შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებსაც შეუძლიათ.

ჩანართი 2. დაფინანსების შესაძლო მექანიზმები „დამზინძურებელი იხდის“ პრინციპით

პირდაპირი გადახდა - ეს მოდელი ძირითადად გამოიყენება სამრეწველო და კერძო სექტორში. ნარჩენების წარმომქმნელი - სამრეწველო ობიექტი, მომსახურების კომპანია და სხვ., ნარჩენების გატანის და განთავსების/აღდგენის საფასურს პირდაპირ ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიას უხდის. ეს მოდელი ადვილად გასაგები, ადვილად ასამოქმედებელი და ადვილად შესამოწმებელია. ნარჩენების წარმომქმნელი, ნარჩენების მართვის ხარჯების შესამცირებლად, ცდილობს მოახდინოს ნარჩენების

პრევენცია. მეორე მხრივ, აღნიშნულ მოდელს თან ახლავს ნარჩენების მართვის ხარჯების შემცირების მიზნით ნარჩენებთან არასათანადო მოპყრობის რისკი.

გადახდა სახელმწიფო ფონდების (სახელმწიფო, მუნიციპალური) ფონდების საშუალებით - აღნიშნული მოდელი წარმატებით გამოიყენება მოსახლეობის მიერ წარმოქმნილი მუნიციპალური ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად. მოსახლეობა გადასახადს ან მოსაკრებელს იხდის სახელმწიფო ბიუჯეტში ან უხდის იმ სპეციალიზებულ ორგანოებს ან მუნიციპალიტეტებს, რომლებიც ნარჩენების მართვას უზრუნველყოფენ. ეს მოდელი წარმატებით გამოიყენება ევროკავშირის ქვეყნებში. აღნიშნული მოდელის უარყოფით მხარეს წარმოადგენს ნარჩენების პრევენციის დაბალი დონე, დაბალი ფინანსური ეფექტიანობა და პოლიტიკური გავლენები.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) - აღნიშნული მოდელი ძალიან ეფექტიანია ნარჩენების გარკვეული სახეობებისათვის, მაგრამ მისი გამოყენება ნარჩენების ყველა სახეობისთვის შეუძლებელია. ამ მოდელის პრინციპი მდგომარეობს იმაში, რომ ნარჩენების მართვის ხარჯი უკვე შესულია პროდუქციის ფასში, რომელსაც მომხმარებელი იხდის და პასუხისმგებლობა ნარჩენების მართვაზე ნარჩენების წარმომქმნელიდან პროდუქციის მწარმოებელზე გადადის. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის მიზანია, დააკისროს პროდუქციის გარემოზე ზემოქმედების პასუხისმგებლობა მის მწარმოებელს პროდუქციის მთლიანი სასიცოცხლო ციკლის გამავლობაში - პროდუქციის დიზაინის შექმნიდან მისი მოხმარების შემდეგ ეტაპამდე.

ფოტო 1: ნარჩენი შესაფუთი მასალის დახარისხება კომპანიაში FCC Environment Zohor, სლოვაკეთი

4. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა

წინამდებარე თავში აღწერილია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ზოგადი კონცეფცია, ნარჩენების, ფინანსებისა და ინფორმაციის ნაკადები, დაინტერესებული მხარეების როლები, აგრეთვე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები და სისტემის ეფექტიანობის უზრუნველმყოფი პილიტიკური ინსტრუმენტები.

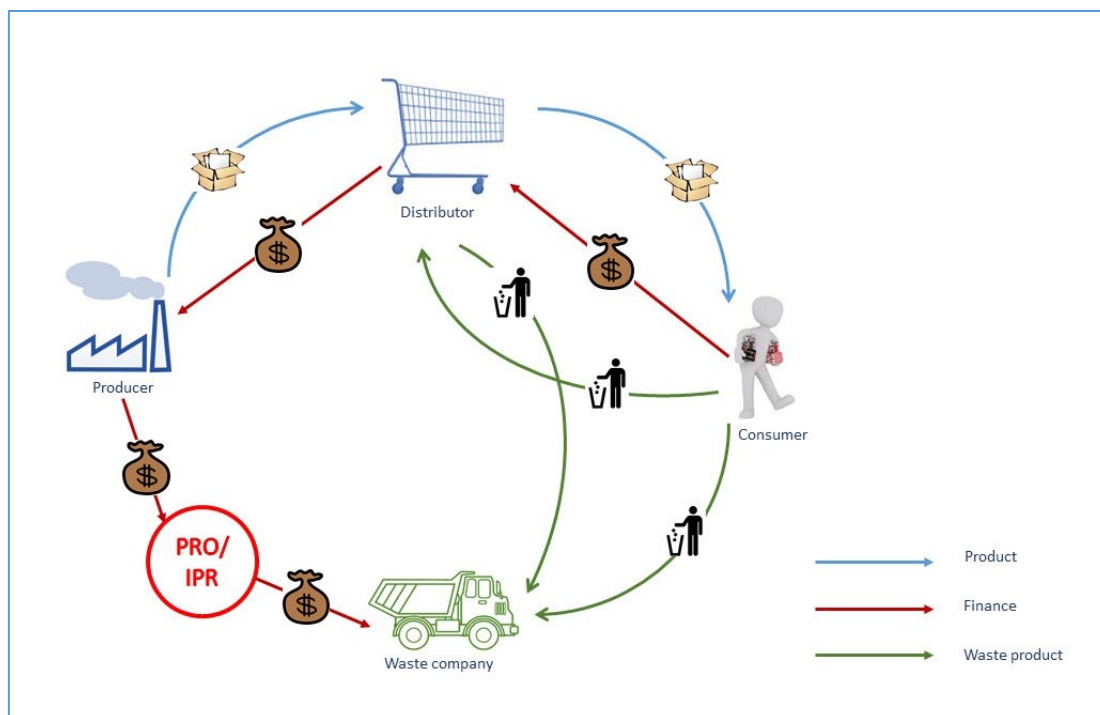
მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა ეფექტიანია მაშინ, როდესაც ამ სისტემაში ჩართული მხარეების როლები მკაფიოდ დადგენილი და ყველასათვის ცნობილია. დაინტერესებული მხარეების საქმიანობა უნდა დაარეგულიროს კანონმდებლობამ, ხოლო ხელისუფლებამ უნდა შექმნას მონიტორინგისა და ზედამხედველობის ეფექტიანი სისტემა. სისტემის ეფექტიანობისათვის აუცილებელია:

- მარტივი, მკაფიო და მკაცრი კანონმდებლობა; და
- ხელისუფლების მხრიდან რეგულარული შემოწმებებისა და კანონაღსრულების უზრუნველყოფა.

4.1. ურთიერთდამოკიდებულება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემის (EPR) დაინტერესებულ მხარეებს შორის

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა აერთიანებს შემდეგ დაინტერესებულ მხარეებს: შესაბამისი პროდუქციის მწარმოებლები და იმპორტიორები, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი), ასეთის არსებობის შემთხვევაში), დისტრიბუტორები, ნარჩენების მართვაში ჩართული ორგანიზაციები (კომპანიები, რომლებიც ახორციელებენ ნარჩენების შეგროვებას, რეციკლირებას, აღდგენას ან განთავსებას), მუნიციპალიტეტები, ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოები (ცენტრალური გარემოსდაცვითი ორგანო, ადგილობრივი გარემოსდაცვითი უწყებები, სახელმწიფო ზედამხედველობის ორგანოები, პოლიცია, საბაჟო, და სხვ.).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ნარჩენებისა და ფინანსების ნაკადების გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ.1-ზე.

ნახ. 1: ნარჩენებისა და ფინანსების ნაკადები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

დისტრიბუტორი

მწარმოებელი მომხმარებელი

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) / მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)

ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია

- პროდუქცია
- ფინანსები
- ნარჩენი პროდუქცია

მწარმოებელი/იმპორტიორი⁵ საკუთარ პროდუქციას ყიდის დისტრიბუციის/საცალო ვაჭრობის გზით. პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის დასრულების შემდეგ მომხმარებელს აქვს შესაძლებლობა, ნარჩენი პროდუქცია დაუბრუნოს დისტრიბუტორს, რომელიც ვალდებულია (კანონმდებლობით) უზრუნველყოს ჩაბარების სისტემა (პროდუქციის გაყიდვის შემთხვევაში დაიბრუნოს ნარჩენად ქცეული იგივე პროდუქცია), ან მომხმარებელს შეუძლია გამოიყენოს ნარჩენების შეგროვების სისტემა და მიუტანოს ნარჩენად ქცეული ნივთი უშუალოდ მუნიციპალიტეტში მოქმედ ნარჩენების მართვის კომპანიას.

ჩაბარების სისტემები წარმატებით გამოიყენება ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, ბატარეების, აკუმულატორების და სატრანსპორტო

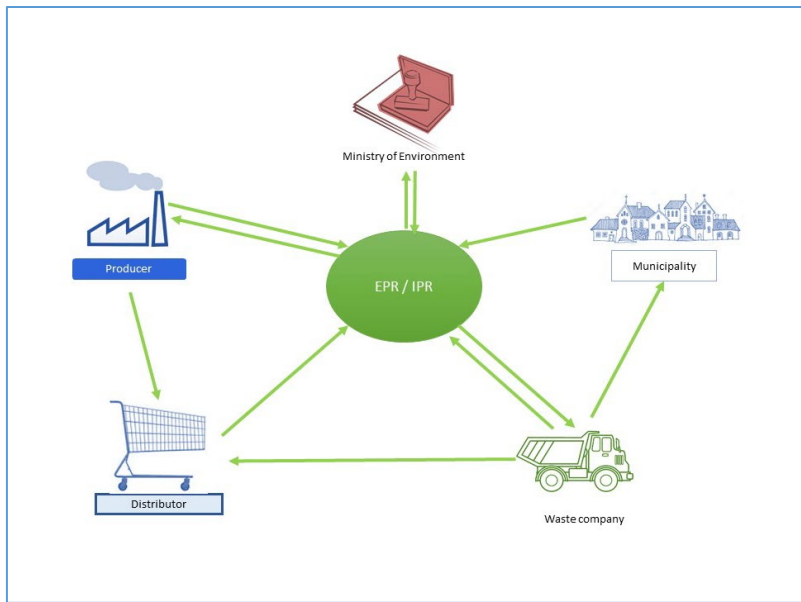
⁵ დოკუმენტის ტექსტში ტერმინი „მწარმოებელი“ „იმპორტიორსაც“ გულისხმობს

საშუალებების შემთხვევაში. მუნიციპალიტეტებში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემა გამოიყენება შესაფუთი მასალებისთვის. მუნიციპალიტეტებში ან ნარჩენების დამუშავების ობიექტებზე შესაძლებელია ჩაბარებისა და სეპარირებული შეგროვების სისტემების კომბინირება.

დისტრიბუტორს, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შესაბამის ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით, ნარჩენი პროდუქცია მიაქვს ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტზე, რომელიც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვას და აქვს ხელისუფლების ორგანოების მიერ გაცემული ნებართვა ამ სახის სამუშაოების განხორციელებაზე. ის, თუ როგორ არის ორგანიზებული ჩაბარება, დამოკიდებულია შესაბამისი პროდუქციის მწარმოებლების მიერ შექმნილ სქემაზე.

მწარმოებელს შეუძლია მიხედოს ხმარებიდან ამოღებულ საკუთარ პროდუქციას მესამე მხარის დახმარებითაც. კერძოდ, იმ ორგანიზაციის საშუალებით, რომელიც ახორციელებს ნარჩენების მართვას მწარმოებლის სახელით და რომელსაც მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) ეწოდება; ან საკუთარი ძალებით, მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) პრინციპის შესაბამისად, რომელიც თანახმადაც თავად მწარმოებელი ზრუნავს მის მიერ ბაზარზე განთავსებულ (ხმარებიდან ამოღებულ) პროდუქციაზე; ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრის (EPR ცენტრი) საშუალებით, რომელიც უზრუნველყოფს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და მართვას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობის მოქმედების სფეროში მყოფი ყველა მწარმოებლისთვის.

მწარმოებელი ვალდებულია, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) არსებული სქემის (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) / მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR) / მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრი (EPR ცენტრი)) საშუალებით, უზრუნველყოს სისტემის გამართულობა და მისი დაფინანსება. სისტემის გამართულად მუშაობისათვის აუცილებელია ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლის გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ.2-ზე.

ნახ. 2: ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

გარემოს დაცვის სამინისტრო

მწარმოებელი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) / მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR) მუნიციპალიტეტი

დისტრიბუტორი ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია

მწარმოებელი, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეს, გარკვეული პერიოდულობით, ჩვეულებრივ, კვარტალში ერთხელ, აწვდის ინფორმაციას ბაზარზე მის მიერ განთავსებული პროდუქციის სახეობისა და რაოდენობის შესახებ. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) არსებობის შემთხვევაში, მწარმოებელი ინფორმაციას აწვდის მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციას (PRO), რომელიც აღნიშნულ ინფორმაციას გადასცემს შესაბამის სახელმწიფო ორგანოს და ნარჩენების მართვაში ჩართულ იმ კომპანიას, რომელთანაც მას სახელშეკრულებო ურთიერთობა აქვს. იმ შემთხვევაში, თუ მწარმოებელი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR) მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) საშუალებით ასრულებს, იგი თავად აწვდის აღნიშნულ ინფორმაციას შესაბამის სახელმწიფო ორგანოს და ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეებს (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) აქვთ კომუნიკაცია სახელმწიფო ორგანოებთან (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტროსთან) სხვადასხვა საკითხებზე: შესაბამისი ორგანიზაცია იწყებს მწარმოებლების რეგისტრაციას ცენტრალურ რეესტრებში და წარმოადგენს ინფორმაციას ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობაზე, აგრეთვე შეგროვებული, დამუშავებული და რეციკლირებული ნარჩენების რაოდენობაზე. ხშირად სახელმწიფო ორგანოები ითხოვენ სხვა სახის ინფორმაციასაც (მაგ., სისტემის დაფინანსება, და სხვ.).

დისტრიბუტორი შეიძლება პასუხისმგებელი იყოს ჩაბარების სისტემაზე და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეებთან (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე შეგროვებული ნარჩენების ტრანსპორტირების პირობების შეთანხმებაზე. მწარმოებელი დისტრიბუტორს აცნობებს რეციკლირების საფასურის ოდენობის შესახებ, რომელიც უკვე შესულია პროდუქციის ფასში. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამისი მონაწილე (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) უკავშირდება ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიას, რომელიც უზრუნველყოფს ნარჩენების ტრანსპორტირებას და ასევე იმ ობიექტებს, რომლებიც ახორციელებენ ნარჩენების დამუშავებას და/ან რეციკლირებას. იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენები შეგროვებულია მუნიციპალიტეტებში არსებული ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემით, მუნიციპალიტეტები უკავშირდებიან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეს (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე ნარჩენების ტრანსპორტირების უზრუნველსაყოფად. მწარმოებელი ვალდებულია ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე წარმოადგინოს ინფორმაცია პროდუქციის დიზაინისა და მასში სახიფათო მასალების შემცველობის შესახებ ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ დამუშავების უზრუნველსაყოფად.

4.2 ვალდებულებების განაწილება

ქვემოთ წარმოდგენილია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ძირითადი მონაწილეების როლები და ფუნქციები:

4.2.1 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპის თანახმად, მწარმოებელი (მწარმოებლის განმარტების თანახმად, აღნიშნული ტერმინის ქვეშ იმპორტიორიც მოიაზრება) პასუხისმგებელია წარმოქმნილი ნარჩენების შეგროვებაზე, დამუშავებასა და განთავსებაზე. აქედან გამომდინარე, პროდუქციის მწარმოებლებმა უნდა შეასრულონ კანონმდებლობით განსაზღვრული გარკვეული ვალდებულებები.

მწარმოებლების ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- პროდუქციის ისეთი დიზაინით შექმნა და დამზადება, რომელიც აადვილებს მის დემონტაჟს და აღდგენას, განსაკუთრებით ხელახალ გამოყენებასა და რეციკლირებას,

- პროდუქციაში აკრძალული მასალების ან ნივთიერებების არგამოყენება⁶,
- პროდუქციის ეტიკეტირება კანონმდებლობით დადგენილი წესით,
- ხმარებიდან ამოღების შემდეგ პროდუქციის ჩაბარების და სეპარირებული შეგროვების უზრუნველყოფა,
- შეგროვებული მთელი ნარჩენი პროდუქციის უპირატესად ხელახალი გამოყენება (თუ შესაძლებელია და ნებადართულია კანონმდებლობით),
- ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე ისეთი ნარჩენების გაგზავნის უზრუნველყოფა, რომელთა ხელახალი გამოყენება არ არის შესაძლებელი,
- ნარჩენების დამუშავება მინიმალური სტანდარტებით,
- ისეთი ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მეთოდებით განთავსების უზრუნველყოფა, რომელთა რეციკლირება ან აღდგენა არ არის შესაძლებელი,
- ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განხორციელების უზრუნველყოფა კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად,
- ნარჩენების შეგროვების, ხელახალი გამოყენებისა და რეციკლირების მინიმალური მაჩვენებლების დაცვა იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი მაჩვენებლები კანონმდებლობით არის დადგენილი,
- ნარჩენების გადამუშავების ობიექტზე იმ ინფორმაციის წარმოდგენა, რომელიც აუცილებელია ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ დამუშავების უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებით, ისეთი ინფორმაციის, რომელიც ეხება პროდუქციაში გამოყენებულ მასალებსა და კომპონენტებს,

მუნიციპალური ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება სტოკჰოლმში (შვედეთი)

სტოკჰოლმში

მუნიციპალური ნარჩენების სეპარირებულ შეგროვებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ქალაქში მოწყობილია შეგროვების რამდენიმე პუნქტი, სადაც მცხოვრებლებს მიაქვთ ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები, ბატარეები და აკუმულატორები, ნარჩენი ქაღალდი, პლასტმასი, მინა, ლითონი, ქსოვილი და სხვა სახის ნარჩენები. ნარჩენები გემებით გადაიზიდება ნარჩენების დამუშავების ობიექტებზე. მოქალაქეებს ასევე შეუძლიათ ნარჩენების პირდაპირ გემებზე მიტანა გამოქვეყნებული გრაფიკის მიხედვით.

⁶ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2000 წლის 18 სექტემბრის დირექტივა 2000/53/EC ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების შესახებ (შესწორებული).

- მომხმარებლის ინფორმირება ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის სათანადოდ განთავსებისა და არასათანადო განთავსების სოციალურ/გარემოსდაცვითი შედეგების შესახებ,
- დარეგისტრირება ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს მიერ შექმნილ მწარმოებლების რეესტრში; რეესტრაცია არ არის მხოლოდ ბიუროკრატიული პროცედურა, ეს არის მწარმოებლის/იმპორტიორის მიერ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემაში საკუთარი სამართლებრივი ვალდებულებების აღიარება;
- ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის, ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის მონაცემების აღრიცხვა და სახელმწიფო ორგანოსთვის შესაბამისი ინფორმაციის წარდგენა.

4.2.2 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის დისტრიბუტორები

მიუხედავად იმისა, რომ თეორიულად, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) მწარმოებელს აკისრებს წარმოქმნილ ნარჩენებზე ზრუნვის ვალდებულებას, პროდუქციის ბაზარზე განთავსებას ხშირად სხვა პირები, ძირითადად დისტრიბუტორები (საცალო ვაჭრები) ახდენენ. აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებელი მწარმოებლის იდენტიფიცირების ძირითად კრიტერიუმს საცალო ვაჭრობაში გაშვებამდე პროდუქციაზე არსებული ბოლო საფირმო ნიშანი წარმოადგენს.

დისტრიბუტორი მწარმოებელთან ბიზნეს ურთიერთობით არის დაკავშირებული. დისტრიბუტორს მწარმოებელთან თანამშრომლობით შეუძლია უზრუნველყოს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის ჩაბარების სისტემები დეკონირება-ანაზღაურების სქემებთან ერთად.

SuperDrecksKëscht

წარმოადგენს ლუქსემბურგის ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიას. კომპანიას იყენებს სპეციალურ მანქანებს კომპანიების ფასეული და სახიფათო ნივთიერებების, აგრეთვე ნარჩენების მობილური და სტაციონარული პუნქტებზე შეგროვებული ნარჩენების დასამუშავებლად. ქალაქის მოსახლეობას საკუთარი საყოფაცხოვრებო ნარჩენები (შერეული მუნიციპალური ნარჩენების გარდა) მიაქვს პირდაპირ მანქანაზე და ათავსებს მანქანაზე არსებულ კონტეინერებში. მანქანა გრაფიკის მიხედვით მოდის გარკვეულ დროსა და ადგილზე. კომპანია ამ მანქანას ასევე იყენებს სახიფათო ნარჩენებისა და ისეთი სახიფათო ნარჩენებისთვის, რომლებიც განსაკუთრებულ მოპყრობას საჭიროებენ, მაგ., პროპანის/ბუტანის ბალონები ან ქიმიური ნივთიერებები. მანქანის პერსონალი ერთი ადამიანისაგან შედგება, ის არის მძღოლიც და კომუნიკატორიც.

დამატებითი ინფორმაციისათვის:
<https://www.sdk.lu/index.php/en/>

დისტრიბუტორის ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- პროდუქციის რეალიზაციის ობიექტებში ნარჩენი პროდუქციის (ჩვეულებრივ, უფასოდ) ჩაბარების ორგანიზება,
- ჩაბარების სისტემით შეგროვებული ნარჩენი პროდუქციის მიტანა მწარმოებელთან, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციაში (PRO) ან ნარჩენების დამუშავების იმ ობიექტზე, რომელსაც აქვს ნარჩენების შეგროვების ან დამუშავების უფლება და რომელიც თანამშრომლობს მწარმოებელთან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციასთან (PRO) ხელშეკრულების საფუძველზე.

როგორც წესი, დისტრიბუტორები გათავისუფლებული არიან ისეთი ბიუროკრატიული პროცედურებისაგან, როგორცაა რეგისტრაცია, ნებართვის აღება ან აღრიცხვის წარმოება.

4.2.3 ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტები

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტი უზრუნველყოფს ნარჩენების ფიზიკურ მართვას, მათ შორის, ნარჩენების შეგროვებას, ტრანსპორტირებას, დამუშავებას, აღდგენას, რეციკლირებას და/ან განთავსებას.

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- სახელმწიფო ორგანოსგან საქმიანობის ლიცენზიის (ნებართვის) მიღება და ლიცენზიის პირობების დაცვა⁷;
- ნარჩენების მართვა გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობის დასაცავად და სხვა ზომების მიღება გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შესამცირებლად;
- მანქანა-დანადგარების მონტაჟი და ექსპლუატაცია შესაბამისი დოკუმენტაციისა და სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული ლიცენზიის პირობების შესაბამისად;
- ნარჩენების მართვის სათანადო სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ განსაზღვრული გამოსწორების ღონისძიებების გატარება;
- სამუშაო დოკუმენტაციისა და აღრიცხვის წარმოება და მათ საფუძველზე სახელმწიფო ორგანოსთვის საჭირო ინფორმაციის წარდგენა;
- მიღებული ნარჩენების აწონვა და მიღებული ნარჩენების რაოდენობის ამსახველი დოკუმენტაციის წარმოება და შენახვა;
- ნარჩენების დამუშავების შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენების მიტანა ისეთ ობიექტზე, რომელსაც აქვს ნარჩენების აღდგენის ან განთავსების სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული მოქმედი ლიცენზია; და
- აღდგენის ან რეციკლირების მიზნების მიღწევა, თუ აღნიშნული მიზნები კანონმდებლობით არის დადგენილი.

⁷ ბაზელის კონვენცია „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“, მუხლი 4

**4.2.4 მწარმოებლის ვალდებულების
ორგანიზაცია (PRO) და მწარმოებლის
გაფართოებული ვალდებულების
ცენტრი (EPR ცენტრი)**

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) იქმნება მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებასთან (EPR) დაკავშირებული სამართლებრივი ვალდებულებების შესასრულებლად. ის შეიძლება შეიქმნას პროდუქციის მწარმოებლების/იმპორტიორების ჯგუფის მიერ ნებაყოფლობით საფუძველზე, მესამე მხარის მიერ (ბიზნეს მოდელის საფუძველზე), ან კანონმდებლობით (ჩვეულებრივ, ნარჩენების მართვის კანონით/კოდექსით). ორგანიზაციას შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი სამართლებრივი ფორმა: ბიზნეს კომპანია (შპს ან სააქციო საზოგადოება), (არამომგებიანი) ასოციაცია, არასამთავრობო ორგანიზაცია ან კოოპერაციული საზოგადოება. ჩვეულებრივ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) მწარმოებლებთან ხელშეკრულების საფუძველზე მუშაობს. მისი მთავარი როლი მდგომარეობს კლიენტების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ნარჩენის შეგროვების (ჩაბარება ან სეპარირებული შეგროვება), ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიაში ტრანსპორტირების, დამუშავების, აღდგენის, რეციკლირების, აღდგენისა და განთავსების უზრუნველყოფაში. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებისგან იღებს.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციას (PRO) შეუძლია შემდეგი ამოცანების შესრულება:

- მწარმოებლების ვალდებულებების შესრულება ხელშეკრულებით დადგენილ ფარგლებში;
- მწარმოებლებისაგან/იმპორტიორებისაგან ფინანსური წვლილის შეგროვება დროის მოცემული პერიოდის განმავლობაში მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის საფუძველზე;
- ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვება, ხშირად შესაბამისი მომსახურების მომწოდებლებთან მჭიდრო თანამშრომლობით;

ჩეხეთის რესპუბლიკაში ფუნქციონირებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, 2 PRO - ბატარეებისა და აკუმულატორებისთვის, ხოლო 1 PRO - ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის.

სლოვაკეთის რესპუბლიკაში 2001 წლიდან, მას შემდეგ, რაც კანონმდებლობით პირველად ჩამოყალიბდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) გამარტივებული მოდელი, ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, ბატარეებისა და აკუმულატორების, სატრანსპორტო საშუალებების და ზეთების დამუშავებისა და რეციკლირების მიზნით, შეიქმნა 96 ავტორიზებული კომპანია. აღნიშნულ ობიექტებზე დასაქმებულია 2500-ზე მეტი ადამიანი. სტატისტიკაში არ არის გათვალისწინებული ნარჩენების სეპარირებულ შეგროვებასა და ტრანსპორტირებაში ჩართული პერსონალი.

- შესაბამისი მომსახურების მომწოდებლებთან მჭიდრო თანამშრომლობით (საჭიროების შემთხვევაში) შეგროვებული ნარჩენების რეციკლირება, აღდგენა და განთავსება; იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენების წარმოქმნის ქვეყანაში არ არსებობს ნარჩენების რეციკლირების ობიექტები, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), ბაზელის კონვენციის⁸ შესაბამისად, უზრუნველყოფს ნარჩენების საზღვარგარეთ ტრანსპორტირებას გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო გზით;
- სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის მიზნების მიღწევა;
- მწარმოებლებზე დაკისრებული ვალდებულებების შესახებ მომხმარებლების ცნობიერების ამაღლების საინფორმაციო კამპანიები;
- ფინანსური რესურსების ეფექტიანი მართვა,
- სახელმწიფო შემოწმებების განმახორციელებელ ორგანოებთან თანამშრომლობა;
- აღრიცხვის და დოკუმენტაციის წარმოება და მათ საფუძველზე სახელმწიფო ორგანოსთვის საჭირო ინფორმაციის წარდგენა.

ხშირად მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO), მწარმოებლების სახელით, ცალკეული ფუნქციების შესრულებას, მათ შორის, ნარჩენების შეგროვებას, ტრანსპორტირებასა და დამუშავებას, (მუნიციპალურ) სამსახურებს აკისრებენ იმ პირობით, რომ მიღწეულ იქნება ნარჩენების შეგროვების მიზნები. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია მჭიდრო კოორდინაცია როგორც მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებსა (PRO) და მწარმოებლებს, ასევე მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებსა (PRO) და შესაბამის სამსახურებს შორის.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) განსაკუთრებულ შემთხვევას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) წარმოადგენს. EPR ცენტრს აქვს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მეტ-ნაკლებად მსგავსი ამოცანები და პასუხისმგებლობები. განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ EPR ცენტრი სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ერთადერთი ორგანიზაციაა და ხშირ შემთხვევაში (ნახევრად) სახელმწიფო ორგანიზაციას წარმოადგენს. ჩვეულებრივ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ერთმანეთის კონკურენტები არიან და კერძო კომპანიებს წარმოადგენენ.

4.2.5 სახელმწიფო ადმინისტრირება

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა მოითხოვს ცენტრალური, რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლების სხვადასხვა ორგანოების აქტიურ

⁸ ბაზელის კონვენცია „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“

ჩართულობას. თითოეულ უწყებას აქვს საკუთარი როლი და პასუხისმგებლობები. უწყებებს შორის პასუხისმგებლობები გადანაწილებულია კონვენციებისა და ხელისუფლების ორგანოების კომპეტენციების შესაბამისად. ქვეყნების მიხედვით აღნიშნული პასუხისმგებლობები განსხვავებულია. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ეფექტიანად განხორციელებისათვის აუცილებელია ხელისუფლების ყველა ორგანოს თანამშრომლობა.

ა) ცენტრალური ხელისუფლების ორგანო (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო):

- ადგენს ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირების სამართლებრივ რეგულაციებს, ზღვრულ მნიშვნელობებსა და მიზნებს,
- აწარმოებს და აახლებს მწარმოებლების რეესტრებს და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) რეესტრებს (ხშირ შემთხვევაში მისდამი დაქვემდებარებული ორგანიზაციის, მაგ., გარემოს სააგენტოს, საშუალებით),
- შეაქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლებისა და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) მონაცემები რეესტრებში,
- განსაზღვრავს ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირების მიზნებს,
- გასცემს ნებართვებს ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტებისათვის (ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული პასუხისმგებლობა რეგიონულ ან ადგილობრივ ხელისუფლებას აქვს),
- აღრიცხავს და ინახავს მწარმოებლების, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისა (PRO) და ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიების მიერ წარმოდგენილ ინფორმაციას,
- ყოველწლიურად ამოწმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლების წილს ბაზარზე,
- იღებს გადაწყვეტილებას იმასთან დაკავშირებით, ექვემდებარება თუ არა ესა თუ ის პროდუქცია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობას (ზოგიერთ ქვეყანაში

საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრი გერმანიაში

გერმანიის კანონმდებლობაში ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ ევროკავშირის დირექტივის გადმოღების შედეგად, ქვეყანაში მწარმოებლების მიერ შეიქმნა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების საკოორდინაციო-ცენტრი. ცენტრი ჩამოყალიბდა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ ეროვნული აქტის (ElektroG) საფუძველზე. გერმანიის ფედერალური გარემოსდაცვითი სააგენტოს (UBA) მიერ მინიჭებული უფლებით, stiftung ear ახორციელებს ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების მწარმოებლების რეგისტრაციას, კოორდინაციას უწევს ჩაბარების პუნქტებში კონტეინერების უზრუნველყოფას და ნარჩენი პროდუქციის გატანას შერგოვების პუნქტებიდან გერმანიის მასშტაბით.

აღნიშნული პასუხისმგებლობა მისდამი დაქვემდებარებულ ორგანიზაციას, მაგ., გარემოს სააგენტოს, ან სხვა სახელმწიფო უწყებას, მაგ., ეკონომიკის/ვაჭრობის სამინისტროს ან დარგობრივ ბიზნეს ასოციაციებს აქვთ).

ბ) გარემოსდაცვითი ინსპექცია:

- წარმოადგენს სახელმწიფო ზედამხედველობის ორგანოს, რომელიც ამოწმებს მწარმოებლებს, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) და ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს,
 - აჯარიმებს,
- შეიძლება შეასრულოს საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრის როლი; ამ შემთხვევაში მას ექნება შემდეგი პასუხისმგებლობები (რომლებიც შეიძლება დაემთხვეს ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს პასუხისმგებლობებს):
- o აგროვებს მონაცემებს და ამოწმებს მათ ხარისხს (ასრულებს რეესტრის ფუნქციას);
 - o უზრუნველყოფს შესაბამისობას სამართლებრივ მოთხოვნებთან (მაგ., დარღვევების აღმოჩენის გზით);
 - o ამოწმებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) მუშაობას მათ მიერ სამართლებრივი ვალდებულებების შესრულების კუთხით; და
 - o განსაზღვრავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის წილს ბაზარზე და მწარმოებლებისა თუ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისთვის (PRO) ადგენს ნარჩენების შეგროვების მიზნებს.

გ) სხვა ინსპექციები (საგადასახადო, ბიზნესის ...) ან სახელმწიფო მაკონტროლებელი ორგანოები (საბაჟო):

- ამოწმებს, უზრუნველყოფენ თუ არა დისტრიბუტორები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის უფასო ჩაბარებას,
- ამოწმებს მწარმოებლების (იმპორტიორების) დოკუმენტაციას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციასთან დაკავშირებით, მათ შორის ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობას,
- ამოწმებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) დოკუმენტაციას,
- მწარმოებლის (იმპორტიორის) მწარმოებლების რეესტრში დარეგისტრირების შემდეგ ამოწმებს, მოხდა თუ არა ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის დისტრიბუცია.

ფოტო 2: ხმარებიდან ამოღებული სამაცივრე დანადგარების დამუშავების ტექნოლოგია კომპანიაში ElektroRecycling, Slovenská Ľupča, სლოვაკეთი

4.2.6 მუნიციპალიტეტები

ფოტო 3: მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) Natur-pack-ის (სლოვაკეთი) მიერ ორგანიზებული ბავშვების ეკოლოგიური განათლება (დამატებითი ინფორმაციისთვის: <http://www.naturpack.sk/obce/vzdelavanie/>)

მუნიციპალიტეტების როლი მნიშვნელოვანია მოსახლეობიდან ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების საქმეში. მუნიციპალიტეტი თანამშრომლობს მწარმოებლებთან ან

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO) მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემების ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. მუნიციპალიტეტების როლი შემდეგში მდგომარეობს:

- გარკვეული ობიექტებიდან ან გზისპირიდან ნარჩენების ნაკადების სეპარირებული შეგროვების ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება ადგილობრივი პირობების, კულტურისა და ჩვევების შესაბამისად;

- მწარმოებლებისგან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისგან (PRO) ნარჩენების სეპარირებული შეგროვებისთვის საჭირო სივრცის უზრუნველყოფა;
- მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ჩვევების გაუმჯობესება და საყოფაცხოვრებო ნარჩენებთან მოპყრობის, განსაკუთრებით სეპარირებული შეგროვების, სწავლება;
- მოსახლეობის ინფორმირება ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების დეტალებისა და ნარჩენების ნაგავსაყრელებზე განთავსების აკრძალვის შესახებ;
- ნარჩენების, განსაკუთრებით ნარჩენი შესაფუთი მასალის სახლის ღუმელებში წვის აკრძალვის შესრულების კონტროლი;
- თანამშრომლობა მწარმოებლებთან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO) გზისპირიდან ნარჩენების შეგროვების ორგანიზების მიზნით;
- მუნიციპალიტეტში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოსათვის.

4.3 პოლიტიკური ინსტრუმენტები

არსებობს ბევრი პოლიტიკური ინსტრუმენტი, რომელიც ხელს უწყობს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის განხორციელებას. ესენია ადმინისტრაციული, ეკონომიკური და საინფორმაციო ღონისძიებები. ადმინისტრაციულ ინსტრუმენტებს მიეკუთვნება შეზღუდული ნივთიერებების ნუსხა (მაგ., ევროკავშირის დირექტივა სახიფათო

ევროკავშირის კანონმდებლობა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების და ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის შესახებ

ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები (WEEE) წარმოადგენს მასალებისა და კომპონენტების ნარევის, რომელსაც, არასათანადო მართვის შემთხვევაში, შეუძლია სერიოზული პრობლემების შეუქმნას გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობას მასში სახიფათო ნივთიერებების არსებობის გამო. რესურსების ეფექტიანობის ასამაღლებლად და გარემოსდაცვითი მართვის გასაუმჯობესებლად ამ მასალების შეგროვებისა და დამუშავების სრულყოფილი მექანიზმის შექმნას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ევროკავშირში მოქმედებს ორი დირექტივა - დირექტივა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების (WEEE) შესახებ (WEEE დირექტივა) და დირექტივა ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (RoHS დირექტივა).

WEEE დირექტივის 2012 წლის განახლებული ვერსიით დადგენილია ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობების შეგროვების შემდეგი მიზნები: 45% - 2016 წლის შემდეგ გაყიდული პროდუქციისთვის და 65% - 2019 წლის შემდეგ გაყიდული პროდუქციისთვის ან ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების 85%.

ევროკავშირის წვერი სახელმწიფოები ვალდებული არიან ევროკომისიას აცნობონ მიზნების მიღწევების შედეგები გამოთვლის სტანდარტული საშუალებების ჩატარებული გაანგარიშების საფუძველზე.

ნივთიერებების შეზღუდვის შესახებ⁹), შეგროვების მიზნები (წარმოდგენილი ევროკავშირის დირექტივაში ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ)¹⁰ და დამუშავების სტანდარტები (მაგ., ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების დამუშავების ევროკავშირის სტანდარტები¹¹). დამუშავებასა და განთავსებასთან დაკავშირებული დამატებითი შეზღუდვები საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საქმიანობა საფრთხეს უქმნის გარემოსა და საზოგადოებრივ ჯანმრთელობას. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის განხორციელებას ხელს უწყობს რეციკლირებული მასალის შემცველობის მინიმალური სტანდარტები (რომლებიც მოცემულია შესაფუთი მასალების შესახებ ევროკავშირის კანონმდებლობაში¹²) და პროდუქციის ნორმატიული სტანდარტები.

საინფორმაციო ინსტრუმენტები დაინტერესებულ მხარეებს ინფორმაციის გაზიარების ვალდებულებას აკისრებს. მაგალითად, მწარმოებლები ვალდებული უნდა იყვნენ რეგულარულად (მაგ., კვარტალურად) მიაწოდონ ინფორმაცია შესაბამის ორგანოებს მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ. გარდა ამისა, პროდუქციის სათანადო ეტიკეტირებით მომხმარებელი იღებს ინფორმაციას იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ და სად უნდა განათავსოს ნარჩენი. პროდუქციის გარემოსდაცვითი დეკლარაციების საშუალებით დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ გაეცნონ პროდუქციის მახასიათებლებს, ხოლო მომხმარებლისთვის

ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების დამუშავების სტანდარტები, რომლებიც ეხება მარკირებისა და ლოჯისტიკის ასპექტებსაც, შემუშავებული აქვთ ევროპის სტანდარტიზაციის ორგანიზაციებსაც.

გარდა იმისა, რომ RoHS დირექტივა ზღუდავს ისეთი სახიფათო ნივთიერებების, როგორცაა ტყვია, ვერცხლისწყალი, კადმიუმი და რამდენიმე სხვა ნივთიერება, გამოყენებას, ის ასევე მოითხოვს მძიმე ლითონებისა და ცეცხლგამძლე მასალების სხვა უფრო უსაფრთხო ალტერნატივებით ჩანაცვლებას RoHS2 დირექტივა, როგორც მისი წინამორბედი დირექტივის განახლებული ვერსია, ძალაში 2011 წელს შევიდა. მასში განსაზღვრულია დირექტივის მოქმედების სფერო, შეზღუდული ნივთიერებები და გამონაკლისები, ასეთის არსებობის შემთხვევაში.

მრეწველობა მხარს უჭერს მწარმოებლებს, რომლებიც ვალდებული არიან დაამტკიცონ, რომ იღებენ ყველა ზომას დირექტივის მოთხოვნების შესასრულებლად.

⁹ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2011 წლის 8 ივნისის დირექტივა 2011/65/EU ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებებს გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (განახლებული).

¹⁰ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა 2012/19/EU ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ (განახლებული).

¹¹ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2006 წლის 6 სექტემბრის დირექტივა 2006/66/EC ბატარეებისა და აკუმულატორების შესახებ და რომელიც აუქმებს დირექტივა 91/157/EEC-ს.

¹² მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 1994 წლის 20 დეკემბრის დირექტივა 94/62/EC შესაფუთი მასალისა და ნარჩენი შესაფუთი მასალის შესახებ (შესწორებული).

განკუთვნილი ლიფლეტების საშუალებით შესაძლებელია დამატებითი ინფორმაციის მიღება.

ეკონომიკური ინსტრუმენტები მოიცავს ისეთ საშუალებებს, როგორცაა გადასახადი შეზღუდვას დაქვემდებარებული კომპონენტების შემცველ მასალაზე/პროდუქციაზე და სუბსიდიები სათანადო მასალების შერჩევის წასახალისებლად. ფართოდ არის გავრცელებული ისეთი ინსტრუმენტები, როგორცაა რეციკლირების საფასურის ავანსი და დეპონირება-ანაზღაურების სისტემები. რეციკლირების საფასურის ავანსი წარმოადგენს გადასახადს, რომელსაც იხდის მწარმოებელი ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებისა და დამუშავების დასაფინანსებლად, ხოლო დეპონირება-ანაზღაურება წარმოადგენს ფასნამატს, რომელსაც იხდის მომხმარებელი პროდუქციის შექმნისას და რომელიც მას უბრუნდება მწარმოებლისთვის ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის დაბრუნების შემდეგ. გარდა ამისა, არსებობს სხვა საბაზრო ინსტრუმენტები, როგორცაა რეციკლირების კრედიტებით ვაჭრობა, რომელიც გამოიყენება რეციკლირების მიზნების მისაღწევად და ხელს უწყობს სოციალურად ოპტიმალურ ინვესტიციებს, თუმცა აღნიშნული ინსტრუმენტი ნაკლებად არის გავრცელებული.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) განხორციელებაში პოლიტიკური ინსტრუმენტების გამოყენების ეფექტიანობა უნდა შეფასდეს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის წარმატებაში მათი წვლილის მიხედვით. პოლიტიკური ინსტრუმენტები ასევე უნდა შეეხოს უპატრონო ნარჩენებსაც - იმ პროდუქციისგან წარმოქმნილ ნარჩენებს, რომელიც განთავსებულ იქნა ბაზარზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შემოღებამდე.

ქვემოთ მოცემულია ორი მაგალითი იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ აყალიბებს პოლიტიკა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის სტრუქტურასა და თავისებურებებს.

ჩანართი 3. შვედეთისა და საფრანგეთის მაგალითები

პლასტმასის ბოთლებისა და ლითონის ქილების რეციკლირების შვედური სისტემა

შვედეთში, პროდუქციის რეალიზაციამდე, სავალდებულოა პლასტმასის ბოთლებისა და ლითონის ქილების ჩართვა რეციკლირების აღიარებულ სისტემაში. პროდუქციის ეტიკეტზე აღნიშნული უნდა იყოს რეციკლირების სისტემა იმ თანხასთან ერთად, რომელიც ბრუნდება ტარის ჩაბარების შემდეგ. ერთ-ერთი მაგალითს წარმოადგენს შვედეთის რეციკლირების სისტემის Returpack-ის მიერ ალუმინის ქილებზე დაწესებული დეპოზიტი 1.0-დან 1.2-მდე შვედური კრონის მოცულობით. აღნიშნულ სისტემას მართავს შვედეთის სასოფლო-სამეურნეო საბჭო და გამოიყენება შვედეთის საწარმოების უდიდესი ნაწილის მიერ. დეპოზიტი მოიცავს ნარჩენი ტარის მართვის გადასახადს. კანონის თანახმად, პროდუქციაზე მითითებული უნდა იყოს გადასახადის ოდენობა.¹³ მწარმოებლებისა და იმპორტიორების წლიური გადასახადი 10,000 შვედურს კრონას შეადგენს. კერძო მაღაზიები, რომლებიც ახორციელებენ ამ პროდუქციის იმპორტს და რეალიზაციას გათავისუფლებული არიან აღნიშნული წლიური გადასახადისაგან.

ეტიკეტზე მითითებულია, არის თუ არა პროდუქცია ჩართული რეციკლირების სისტემაში. თუ პროდუქცია გამონაკლისს წარმოადგენს და არ არის ჩართული რეციკლირების სისტემაში, მისი რეალიზაცია ამ წესით არ ხდება. აღნიშნული წესის დარღვევისთვის გათვალისწინებულია ჯარიმა 50,000 შვედურ კრონამდე. პროდუქცია შეიძლება არ იყოს ჩართული ეტიკეტების სისტემაში Returpack-ის ან რეციკლირების სხვა აღიარებული სისტემის მიერ სერტიფიცირებული ტარის ფორმიდან ან მასალიდან გამომდინარე. თუმცა, ასეთ გამონაკლისებს დროებითი ხასიათი აქვს და მუდმივად არ მოქმედებს. იმისათვის, რომ მწარმოებელმა აღნიშნული გამონაკლისით ისარგებლოს, მან შვედეთის ვაჭრობისა და ბაზრების უწყებაში, რეციკლირების სერტიფიკატთან ერთად უნდა წარადგინოს გაცხადება კონკრეტული პროდუქციისა და მისი წარმოების აღწერით. დროთა განმავლობაში, მწარმოებელი უნდა გადავიდეს ისეთ ტარაზე, რომლის ჩართვა შესაძლებელი იქნება რეციკლირების აღიარებულ სისტემებში.

ჩამოთვლილი წესები ვრცელდება მოხმარებისთვის გამზადებული სასმელების პლასტმასის ბოთლებსა და ლითონის ქილებზე. წესები არ ვრცელდება რძის ნაწარმზე, ბოსტნეულს,

¹³ შვედეთის სასმელების ტარასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა (2016 წლის 22 ივნისი). ინფორმაცია აღებულია 2017 წლის 12 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან <http://www.bottlebill.org/legislation/world/sweden.htm>

ხილისა და კენკრის წვენებზე. მინის ბოთლებში ჩამოსხმული წვენები არ არის ჩართული ამ სისტემაში. მათ მართვას ახორციელებს შვედეთის მინის რეციკლირების კომპანია (Svensk Glasåtervinning AB).¹⁴

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ტანსაცმელზე, თეთრეულსა და ფეხსაცმელზე საფრანგეთში

საფრანგეთში, 2008 წელს, ნარჩენების მდგრადი მართვის სფეროში ევროპის გარემოსდაცვითი სტანდარტების შესაბამისად, ჩამოყალიბდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემა ტანსაცმლის, თეთრეულისა და ფეხსაცმლის მწარმოებლებისთვის, დისტრიბუტორებისა და იმპორტიორებისათვის. აღნიშნული რეგულაციის მიზანია, აიძულოს ბიზნესი, ბაზარზე პროდუქციის განთავსების დროს გაითვალისწინოს მათი ხმარებიდან ამოღებაც. რეგულაციის მოქმედების სფეროში არ ხვდება ისეთი სახის პროდუქცია, როგორცაა ტყავის ტანსაცმელი, სამედიცინო და ორთოპედიული ნაწარმი, სპორტული საქონელი, და სხვ. კომპანიებს შეუძლიათ შექმნან ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებისა და რეციკლირების როგორც საკუთარი პროგრამები საფრანგეთის ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ აღიარებული მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) ფარგლებში, ან ისარგებლონ ამ დარგის ნარჩენების მართვაში აკრედიტებული კომპანია Eco TLC-ის მომსახურებით მისთვის ყოველწლიური გადასახადის გადახდის გზით.

Eco TLC-ის მომსახურებით სარგებლობს ბევრი მწარმოებელი. კომპანია შეგროვებულ სახსრებს იყენებს რეგულაციის მოქმედების სფეროს დაქვემდებარებული ორგანიზაციების გამოსავლენად, რეციკლირების ახალი მეთოდების შესამუშავებლად და ნარჩენების დახარისხების შესახებ მომხმარებლების ცნობიერების ასამაღლებლად. გარდა ამისა, Eco TLC იმ დაინტერესებულ მხარეებს, რომლებიც მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) ფარგლებში მოქმედებენ, უზრუნველყოფს საკომუნიკაციო და საზომი საშუალებებით, რაც კომპანიის კომპეტენციის ფარგლებს სცილდება. Eco TLC-ს მიერ მიღებული შემოსავალი ემყარება კომპანიების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობასა და ზომას. გადასახადი ტანსაცმლისა და საოჯახო თეთრეულის ერთ ერთეულზე (დღგ-ს ჩაუთვლელად), გამომდინარე ზომიდან, 0.00132-დან 0.0528 ევრომდე მერყეობს. ანალოგიური განაკვეთი მოქმედებს ფეხსაცმლის შემთხვევაში. გარდა ამისა, მოქმედებს წამახალისებელი სქემებიც, რომელთა ფარგლებშიც მწარმოებლებს შეუძლიათ ისარგებლონ შეღავათიანი გადასახადით რეციკლირებული ბოჭკოსგან დამზადებულ პროდუქციაზე.¹⁵

¹⁴ ჩარევა. (2016 წლის 14 დეკემბერი). ინფორმაცია აღებულია 2017 წლის 10 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან

<https://www.jordbruksverket.se/swedishboardofagriculture/engelskasidor/trade/petbottlesandmetalcans.4.584a812513a8740bea18000916.html>

¹⁵ EcoTLC Metteurs en Marché. (n.d.). ინფორმაცია აღებულია 2017 წლის 10 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან <http://www.ecotlc.fr/page-297-information-in-english.html>

4.4 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები

4.4.1 ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება

ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს პირობას ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოს მართვისა და მათგან მეორადი ნედლეულის მიღების უზრუნველსაყოფად. ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების მეთოდი დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ არის ნარჩენების წარმომქმნელი - ოჯახი თუ იურიდიული პირი. ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების მეთოდებია:

ა) ნარჩენების წარმომქმნელისგან ნარჩენების ინდივიდუალური შეგროვება და გატანა დამუშავების ობიექტზე

ეს მეთოდი ხელსაყრელია ნარჩენების წარმომქმნელი იურიდიული პირებისთვის (ოფისები, ბანკები, კერძო კომპანიები, სკოლები, და სხვ.). ნარჩენების წარმომქმნელის პასუხისმგებელი პირი უზრუნველყოფს ნარჩენების წარმომქმნელის ობიექტებზე წარმოქმნილი ნარჩენების გატანს ნარჩენების დამუშავების უახლოეს ობიექტზე გადაადგილების მარშრუტის ოპტიმიზაციისა და სატრანსპორტო ხარჯებისა და გარემოსათვის საფრთხეების შემცირების მიზნით. ნარჩენების ტრანსპორტირებისა და დამუშავების საფასურს ნარჩენების წარმომქმნელი ხელშეკრულების საფუძველზე იხდის. დამადასტურებელ დოკუმენტს ინვოისი წარმოადგენს. სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო ამ პროცესში არ ერთვება. მისი როლი მხოლოდ ნარჩენების მართვის (შეგროვება, ტრანსპორტირება და ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე მიტანა) კანონთან შესაბამისობის შემოწმებასა და ყველა სამართლებრივი მოთხოვნის შესრულების უზრუნველყოფაში მდგომარეობს.

ბ) ნარჩენების გზისპირიდან შეგროვება

ეს მეთოდი ხელსაყრელია მოსახლეობიდან ნარჩენების სეპარირებული შეგროვებისთვის. აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა მწარმოებლებს, მუნიციპალიტეტებსა და მოსახურების მომწოდებლებს შორის.

მწარმოებელი მიმართავს მუნიციპალიტეტებს თხოვნით, გამოაქვეყნოს (მუნიციპალიტეტში გავრცელებული საშუალებებით) ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების თარიღი. მოსახლეობას შეუძლია ნარჩენების გამოტანა საკუთარი სახლების წინ (ეს არ არის რეკომენდებული, რადგან არსებობს ღარიბი ადამიანების ან გადაწყვიდელების მიერ ნარჩენების კომპონენტებისა ან გამოყენებადი ნაწილების მოპარვის საშიშროება) ან სპეციალურად გამოყოფილ ადგილებში

ფოტო 4: ნარჩენი შესაფუთი მასალის გზისპირიდან შეგროვება, სლოვაკეთი

(სკვერში, ოფისის, ბარის ან ეკლესიის წინ), საიდანაც ოპერატორი შეგროვებულ (ჩვეულებრივ, პირდაპირ მანქანაზე მიტანილ) ნარჩენებს წაიღებს ნარჩენების დამუშავების მუნიციპალიტეტთან ახლომდებარე ავტორიზებულ ობიექტზე. მწარმოებლებს შეუძლიათ გამოიყენონ საკუთარი სატრანსპორტო საშუალებები, ოპერატორები და მძღოლები, ან გააფორმონ ხელშეკრულება (ხელშეკრულებები) სახიფათო ნარჩენების გატანის მომსახურების მომწოდებლებთან. მწარმოებლები იყოფენ ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების ხარჯებს. ეს ძალიან მოსახერხებელია მოსახლეობისათვის, რომელსაც არ უწევს ნარჩენი პროდუქციის მიტანა რეციკლირებისთვის განკუთვნილი ნარჩენების შეგროვების პუნქტებში. გზისპირიდან შეგროვების მეთოდი ხელსაყრელია სოფლის ტიპის პატარა დასახლებებისათვის. შეგროვების ეს სისტემა სხვა სისტემებთან შედარებით ძვირადღირებულია.

გ) ნარჩენების შეგროვების პუნქტები

მუნიციპალიტეტში გამოყოფილია მყარი (ასფალტის ან ბეტონის) ზედაპირის მქონე სპეციალური შემოღობილი ტერიტორია. ტერიტორია ღიაა გარკვეულ საათებში. ამ დროს ტერიტორიაზე აუცილებლად უნდა იმყოფებოდეს მცველი/ოპერატორი, რომელიც დაიცავს მას ქურდობისაგან და შეამოწმებს შემოსული ნარჩენების ხარისხს. შეგროვების პუნქტების მუშაობა დაკავშირებულია საექსპლუატაციო ხარჯებთან, რომელსაც

ფოტო 5: შეგროვების პუნქტის სოფელში Chocholná – Velčice, სლოვაკეთი (ფოტო: Priatelía Zeme- SPZ)

ფარავენ მწარმოებლები (იმ შემთხვევაში, თუ შეგროვების პუნქტები მოწყობილია მხოლოდ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროში შემავალი ნარჩენების მისაღებად) ან მუნიციპალიტეტები (იმ შემთხვევაში, თუ შეგროვების პუნქტები მოწყობილია სხვადასხვა სახის ნარჩენების, მაგ., ლითონის, სამშენებლო და დემონტაჟის შედეგად მიღებული ნარჩენების, მწვანე ნარჩენების... მისაღებად) ნარჩენების მართვის გადასახადებით ან გარემოსდაცვითი მოსაკრებლების საშუალებით. შეგროვების პუნქტების მოწყობას შემდეგი დადებითი მხარეები გააჩნია:

- ნარჩენების კონტროლირებული შეგროვება გამორიცხავს უკონტროლო ნაგავსაყრელების გაჩენას;
- მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება (მოსახლეობა ეჩვევა საკუთარი ნარჩენების მიტანას კონტროლირებულ პუნქტებში და არა უკონტროლო ნაგავსაყრელებზე);
- მუნიციპალიტეტის მიერ მეორადი ნედლეულის (ლითონი, ქაღალდი, პლასტმასი, მინა) გაყიდვით მიღებული შემოსავალი.

შეგროვების პუნქტებს უარყოფითი მხარეებიც აქვს:

- მოითხოვს საექსპლუატაციო ხარჯებს,
- მოითხოვს სივრცეს
- არ არის მოსახერხებელი მომხმარებლებისათვის, რადგან მათ უწევთ საკუთარი ნარჩენების დიდი მანძილებიდან მოტანა. ნარჩენების შეგროვების პუნქტები ხელსაყრელია დიდი მუნიციპალიტეტებისათვის (ქალაქების ან სოფლებისათვის), თუმცა არ არის მოსახერხებელი არამჭიდრო დასახლებებში, რადგან ადამიანებს

ნარჩენების შორიდან ტარება არ სურთ.

მუნიციპალური ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ სისტემას შეგროვების სტაციონარული პუნქტების სისტემა წარმოადგენს. სისტემა შედგება რამდენიმე კონტეინერისაგან, რომელთაგან თითოეული განკუთვნილია ისეთი კონკრეტული სახის ნარჩენისთვის, როგორცაა ქაღალდი, მინა, პლასტმასი და ლითონი. ზოგიერთ ქვეყანაში კონტეინერები გამოყოფილია ხმარებიდან ამოღებული მცირე ზომის ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისა ან ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის.

დ) ნარჩენების (მაღაზიებში) ჩაბარების სისტემები

ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების ერთ-ერთ საშუალებას დისტრიბუტორების მიერ მაღაზიებში პროდუქციის უფასო ჩაბარების მომსახურება წარმოადგენს. ასეთი მიდგომა წარმატებით ხორციელდება მრავალჯერადი ბოთლების შემთხვევაში ჩვეულებრივ დეპონირება-ანაზღაურების სქემებთან ერთად, როდესაც მომხმარებელი პროდუქციის შეძენის მომენტში ფასნამატს იხდის. მომხმარებელს გადახდილი თანხა უბრუნდება მის მიერ ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის ჩაბარების დროს. მაღაზიებში მოწყობილი ჩაბარების სისტემების მოითხოვენ საკმარის სივრცეს (მაგ., შენობაში არსებული კონტეინერი ან საწყობი). შეიძლება საჭირო იყოს რეგისტრაცია სახელმწიფო უწყებაში. ნებართვა, როგორც წესი, სავალდებულო არ არის.

ნახ. 6: ბოთლების ჩამხარბელი ავტომატი ევროკავშირში, მწარმოებლებისთვის სავალდებულოა ჩაბარების სისტემების მოწყობა ხმარებიდან ამოღებული ისეთი პროდუქციისთვის, როგორცაა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები ან ბატარეები და აკუმულატორები. ახალი პროდუქციის სარეალიზაციოდ გატანის დროს დისტრიბუტორები იღებენ ხმარებიდან ამოღებული თითოეული ნივთის ჩაბარების (უფასოდ მაინც) უზრუნველყოფის ვალდებულებას.

მსგავსი სისტემა ხშირად ვრცელდება სხვა სახის პროდუქციის დისტრიბუტორებზეც, მაგალითად, ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოებსა და ავტოგასამართ სადგურებზე.

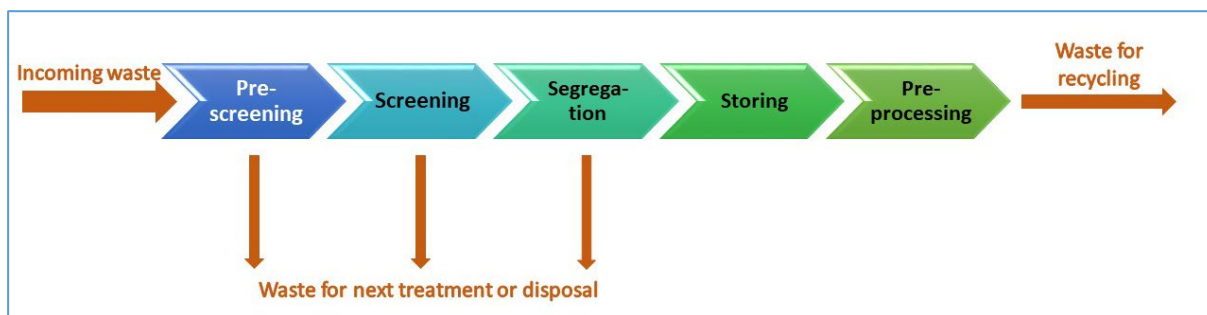
დისტრიბუტორი უკავშირდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შესაბამის მონაწილეებს მის მიერ შეგროვებული ნარჩენების გადამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე მისატანად. ჩაბარების სისტემასა და ნარჩენების ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს ფარავს მწარმოებელი (პირდაპირ,

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საშუალებით).

სასურველია დისტრიბუტორების წახალისება შეგროვებული ნარჩენების რაოდენობის (წონის) საფუძველზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემით (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) საშუალებით, თავად მწარმოებლების მიერ, თუ ისინი ირჩევენ მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) სქემას, ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საშუალებით) შეტანილი ფინანსური წვლილის მიხედვით. ასეთი მიდგომით მომხმარებელი კმაყოფილია, რადგან ის ნარჩენებს მარტივად და უფასოდ იშორებს, და ამავე დროს ზრუნავს გარემოზე. ხმარებიდან ამოღების შემდეგ პროდუქციის უკან დაბრუნება ნარჩენების სეპარირებას ავტომატურად ახდენს.

4.4.2 ნარჩენების დამუშავება

ნარჩენების დამუშავება არის ნარჩენების ობიექტზე მიტანის შემდგომ მათი დახარისხების, გაუვნებელყოფის, დაშლის, დაქუცმაცების, აღდგენის ან განთავსებისთვის მოსამზადებლად და მასალის ან ენერჯის მისაღებად ჩატარებული სხვა ოპერაციები. ნარჩენების სახეობიდან გამომდინარე, დამუშავების პროცესები შეიძლება იყოს ფიზიკური, ქიმიური ან ბიოლოგიური ბუნების. როგორც წესი, ნარჩენების დამუშავება ნახ.3-ზე წარმოდგენილი 5 ეტაპისგან შედგება.

ნახ. 3: ნარჩენების დამუშავების პროცესები

შემოსული ნარჩენები, წინასწარი სკრინინგი, სკრინინგი, დახარისხება, შენახვა წინასწარი დამუშავება, რეციკლირებისთვის განკუთვნილი ნარჩენები
შემდგომი დამუშავების ან განთავსებისთვის განკუთვნილი ნარჩენები

ნარჩენების დამუშავების ეტაპებია:

1. წინასწარი სკრინინგი: ნარჩენების აწონვა, დახარისხება და მომდევნო ოპერაციებამდე შენახვა;

2. სკრინინგი: ნარჩენებიდან არასასურველი ან კანონმდებლობით განსაზღვრული ნივთიერებებისა და კომპონენტების მოშორება ან

შემცირება;

ფოტო 7: პლასტმასის ფირის ხელით დახარისხება, FCC Environment, Zohor, სლოვაკეთი

3. დახარისხება: მასალების, კომპონენტებისა და ნარევების დახარისხება მათი შედგენილობისა და შემდგომი ოპერაციების (რეციკლირება, ნაგავსაყრელზე განთავსება) შესაბამისად;
4. შენახვა: დახარისხებული კომპონენტების ან მასალების შენახვა წინასწარ დამუშავებამდე,
5. წინასწარი დამუშავება: დაპრესვა და შეფუთვა ტრანსპორტირებისა და შემდგომი დამუშავებისათვის (რეციკლირება ან განთავსება).

ნარჩენების დამუშავების ობიექტი ფინანსურ რესურსებს ჩვეულებრივ რამდენიმე წყაროდან იღებს:

- ა) ნარჩენების წარმომქმნელები იხდიან მათ მიერ დამუშავების ობიექტზე მიტანილი ნარჩენების რაოდენობის (წონის) მიხედვით. ფასი შეიძლება იყოს 1) ყოველწლიურად ცვალებადი ხელშეკრულების შესაბამისად 2) სამართლებრივი აქტით დაფიქსირებული.
- ბ) ნარჩენების დამუშავების ობიექტს შეუძლია მიიღოს დამატებითი ფინანსური შემოსავალი დამუშავების შედეგად მიღებული რეციკლირებული ნედლეული მასალის რეალიზაციით.
- გ) ნარჩენების დამუშავების ობიექტს ასევე შეუძლია მიიღოს სახსრები სახელმწიფო სოციალური და შრომის პროგრამებიდან (მაგ., შეზღუდული შესაძლებლობების

ხელახალი გამოყენება

ხელახალი გამოყენება ნარჩენების პრევენციის მნიშვნელოვანი საშუალებაა. ევროპის ბევრ ქვეყანაში სულ უფრო პოპულარული ხდება მეორადი საქონლის მაღაზიები. ოპერატორები, რომლებსაც აქვთ სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული სპეციალური ნებართვა, იბარებენ ხმარებაში ნამყოფ საქონელს (ბავშვის ტანსაცმელი, სპორტული აღჭურვილობა, ძველი ავეჯი, ჩარჩოში ჩასმული სურათები, საოჯახო ჭურჭელი, და სხვ.), ახარისხებენ, საჭიროების შემთხვევაში არემონტებენ მათ და ყიდიან სპეციალურ მაღაზიებში. როგორც წესი, ასეთი ობიექტები მომგებიანი არ არის. მათ დახმარებას უწევს სახელმწიფო ან ადგილობრივი ხელისუფლება (მუნიციპალიტეტი, რეგიონული ხელისუფლება, და სხვ.)

CERREC პროექტის ვებ-გვერდზე შეგიძლიათ გაეცნოთ ხელახალი გამოყენების გზით ნარჩენების პრევენციის სახელმძღვანელოებსა და საშუალებებს:

<http://cerrec.eu/>.

მქონე ადამიანების დასაქმების, დიდი ხნის უმუშევრების შრომის ბაზარზე დაბრუნების, პატიმრების რეაბილიტაციისა, და სხვ. საშუალებით).

4.4.3 ნარჩენების რეციკლირება

ნარჩენის თითოეული სახეობა რეციკლირების განსხვავებულ ტექნოლოგიას მოითხოვს. ტექნოლოგიური გადამუშავებით შესაძლებელია ისეთი მასალების რეციკლირება, როგორცაა ლითონები, მინა, ქაღალდი და მუყაო, ბატარეები და ზეთები. ევროპაში მრავლადაა მეორადი მასალების რეციკლირების ობიექტები. ლითონების რეციკლირება ხდება მეტალურგიულ ქარხნებში, ქაღალდისა და მუყაოს - ქაღალდის დამამუშავებელ ქარხნებში, მინის - მინის ქარხნებში, ხოლო ნარჩენი ზეთები მუშავდება საწვავი ზეთების მისაღებად. იქმნება და წარმატებით გამოიყენება პლასტმასის, ნარჩენი საბურავებისა და სხვა სპეციფიკური სახის ნარჩენების რეციკლირების ახალი ტექნოლოგიები.

ნარჩენების რეციკლირება უნდა აკმაყოფილებდეს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვის სტანდარტებს; აქედან გამომდინარე, ნარჩენების რეციკლირების ობიექტი, საკანონმდებლო მოთხოვნების ფარგლებში, უნდა ექვემდებარებოდეს ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან შემოწმებას. ნარჩენების მართვაში ჩართული ყველა ობიექტი ვალდებულია მიიღოს ნებართვა სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოდან (მაგ., გარემოს დაცვის სამინისტრო, რაიონული ხელისუფლება ან გარემოსდაცვითი ინსპექცია კონკრეტულ ქვეყანაში ხელისუფლების ორგანოების უფლებამოსილებებიდან გამომდინარე) ნარჩენებთან დაკავშირებული ამ თუ იმ ოპერაციის (შეგროვება, ტრანსპორტირება, რეციკლირება) შესასრულებლად¹⁶. ობიექტმა უნდა დააკმაყოფილოს წყლის, ჰაერის, ნიადაგისა და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვასთან დაკავშირებული გარკვეული მინიმალური გარემოსდაცვითი მოთხოვნები.

რეციკლირების ობიექტმა რეციკლირების პროცესის შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენები უნდა გაგზავნოს მხოლოდ ისეთ ობიექტზე, რომელსაც ექნება სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ გაცემული სათანადო ნებართვა (ავტორიზებული სანიტარული ნაგავსაყრელი ან ნარჩენების მართვის სხვა საზღვარგარეთ მდებარე ობიექტი), აწარმოოს მიღებული, დამუშავებული და წარმოქმნილი ნარჩენების აღრიცხვა და ანგარიშგება სახელმწიფო ადმინისტრაციულ ორგანოსთან, აწარმოოს და შეინახოს სამუშაო დოკუმენტაცია (ტექნიკური რეგლამენტები, მუშაობის წესი, აღრიცხვის ჟურნალი, ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული კომერციული ხელშეკრულებები, ნებართვები, სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოებისა და თვითმმართველობის ორგანოების განცხადებები და მოსაზრებები) და შეასრულოს ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა მოთხოვნები.

4.4.4 ნარჩენების აღგენა

¹⁶ ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2008 წლის 19 ნოემბრის დირექტივა 2008/98/EC ნარჩენების შესახებ, რომელიც აუქმებს გარკვეულ დირექტივებს.

ნარჩენების აღდგენის ოპტიმალური ტექნოლოგიის შესარჩევად აუცილებელია ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ეფექტიანობის კრიტერიუმების ერთობლიობის გათვალისწინება. იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენებიდან მასალის აღგენა უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს გარემოზე (მაგ., ჰაერის, ნიადაგის ან წყლის დაბინძურება), ნარჩენების რეციკლირების ეკონომიკურ სარგებელს ამ ტექნოლოგიის გამოყენების შედეგად გაზრდილი გარემოსდაცვითი ხარჯები გადაწონის. ასეთ შემთხვევებში გამოყენებულ უნდა იქნეს აღდგენის სხვა სახეები, როგორცაა, მაგალითად, ნარჩენებიდან ენერჯის აღგენა ნარჩენებზე მომუშავე ელექტროსადგურებში ან ნარჩენების გამოყენება დამატებით საწვავად, მაგ., ცემენტის გამოწვის ლუმელებში.

4.4.5 ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განთავსება

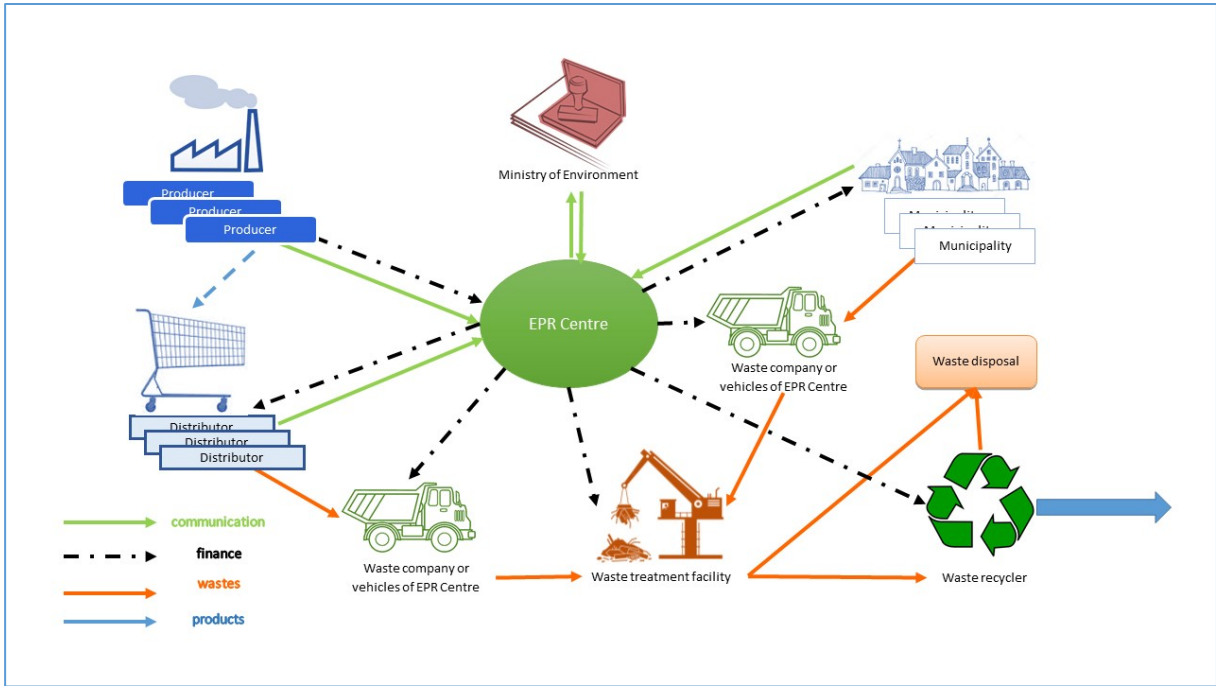
ნარჩენების მართვის ნებისმიერი სისტემა წარმოქმნის ისეთ ნარჩენებსაც, რომელთა რეციკლირება ან აღდგენა შეუძლებელია. ხანდახან ეს არის სახიფათო ბუნების მქონე ნარჩენები, რომლებიც უნდა განთავსდეს ისე, რომ არ მოხდეს გარემოს დაბინძურება და საფრთხე არ შეექმნას ადამიანის ჯანმრთელობას. აქედან გამომდინარე, ნარჩენების განთავსების პრაქტიკა უნდა აკმაყოფილებდეს მკაცრ გარემოსდაცვით მოთხოვნებს, მაგ., ასეთი ნარჩენების კონტროლირებად და შესაბამის სანიტარულ ნაგავსაყრელებზე განთავსების გზით.

5. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიდგომები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესრულება სხვადასხვა მიდგომებით არის შესაძლებელი. ერთ-ერთი მიდგომით სისტემას სახელმწიფო აკონტროლებს (ჩვეულებრივ, პასუხისმგებელ უწყებას გარემოს დაცვის სამინისტრო, სპეციალიზებული სამსახური/ფონდი/სახელმწიფო ორგანო წარმოადგენს), ხოლო მეორე მიდგომით - სისტემას ბაზარი არეგულირებს.

5.1. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა

ცენტრალიზებული სისტემის მიდგომა ემყარება სპეციალური ინსტიტუტის - მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) შექმნას, რომლის კონტროლს სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოები ახორციელებენ. ცენტრის სახელწოდება შეიძლება შეირჩეს ეროვნული და ისტორიული შეხედულებების საფუძველზე. EPR ცენტრი პასუხისმგებელია ნარჩენი პროდუქციის მართვასა და ქვეყნის მიერ კანონმდებლობით დადგენილი მიზნების მიღწევაზე. EPR ცენტრი, ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად, რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებისგან აგროვებს. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა შეიძლება შეიქმნას სხვადასხვა ფორმით და უნდა ითვალისწინებდეს ვალდებულებების მკაფიო განაწილებას დაინტერესებულ მხარეებს შორის. ცენტრალიზებული სისტემის ერთ-ერთი შესაძლო ფორმის გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ. 4-ზე.

ნახ. 4: მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემის სქემა

მწარმოებელი, გარემოს დაცვის სამინისტრო, მუნიციპალიტეტი

EPR ცენტრი, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია ან EPR ცენტრის სატრანსპორტო საშუალებები, ნარჩენების განთავსება

დისტრიბუტორი, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია ან EPR ცენტრის სატრანსპორტო საშუალებები, ნარჩენების დამუშავების ობიექტი, ნარჩენების რეციკლირების ობიექტი

კომუნიკაცია

ფინანსები

ნარჩენები

პროდუქცია

ამ მიდგომით EPR ცენტრი იქმნება როგორც მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებაზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო (ნახევრად სახელმწიფო) არამომგებიანი ორგანიზაცია, რომელიც დამოუკიდებელია ან ექვემდებარება ცენტრალური ხელისუფლების რომელიმე ორგანოს (მაგ., გარემოს დაცვის სამინისტროს). EPR ცენტრის როლი შეიძლება შემდეგში მდგომარეობდეს:

- მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სფეროს ყველა მწარმოებლის/იმპორტიორის/პასუხისმგებელი პირის რეგისტრაცია,
- მწარმოებლების/იმპორტიორების/პასუხისმგებელი პირებისგან ფინანსური რესურსების შეგროვება,
- პასუხისმგებლობა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სფეროს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვაზე,

- ნარჩენების შეგროვების, დამუშავების, რეციკლირებისა და განთავსების სისტემის უზრუნველყოფა,
- ნარჩენების შეგროვების, დამუშავების, რეციკლირებისა და განთავსების სისტემის დაფინანსება,
- ნარჩენების შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის კანონმდებლობით დადგენილი მაჩვენებლების მიღწევა.

EPR ცენტრს სრულად აკონტროლებს ცენტრალური სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო, ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო, თუმცა სხვა უწყებების, როგორცაა ფინანსთა სამინისტრო, ვაჭრობის სამინისტრო, ან მრეწველობის სამინისტრო, შეიძლება დაინტერესებული იყვნენ ცენტრის საქმიანობითა და ჰქონდეთ მისი გაკონტროლების სურვილი.

ასეთი სისტემის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ მას შეუძლია ქვეყანაში ნარჩენების ინფრასტრუქტურის მოსაწყობად საჭირო ფინანსური რესურსების სწრაფად აკუმულირება. ნაკლოვანებად შეიძლება ჩაითვალოს მოქნილობის დაბალი ხარისხი, კონკურენციის არარსებობის გამო დაბალი ეკონომიკური ეფექტიანობა, ცენტრალიზებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც არ ითვალისწინებენ ადგილობრივ თავისებურებებს, აგრეთვე პოლიტიკური გავლენებისა და კორუფციული ლობირების ობიექტად გადაქცევის შესაძლებლობა.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სფეროს პროდუქციის ყველა მწარმოებელი უნდა დარეგისტრირდეს EPR ცენტრში. ჩვეულებრივ, EPR ცენტრი ვალდებულია, თავად მოუწოდოს მწარმოებლებს, დარეგისტრირდნენ EPR ცენტრში და აკონტროლოს რეგისტრაციის პროცესი. ყველა მწარმოებელი ვალდებულია დროის მოცემულ პერიოდში (ჩვეულებრივ, წელიწადში ან კვარტალში ერთხელ) წარმოადგინოს ინფორმაცია მის მიერ ბაზარზე

ევროპის ცენტრალიზებული სისტემები

ავსტრიაში ქვეყნის მთელი მწარმოებლის ავტორიზებული იყო ვალდებულების შესაფუთი მასალების (EPR) სახელმწიფოს მწარმოებლის მიერ კონტროლირებულ ორგანიზაციაზე დამყარებული სისტემა არსებობს, მაგალითად, ორგანიზაცია (PRO) ARA ასეთი სისტემა

ARA სლოვაკეთის რესპუბლიკაში 2016 წლამდე ფუნქციონირებდა. *Altstoff Recycling Austria*

სლოვაკეთის ჩეხეთის რესპუბლიკაში მოქმედი სისტემა, იწვევს რეციკლირების მასალის დაგროვებას, EKO-KOM შექმნილი იყო ნარჩენების აქტის საფუძველზე.

EKO KOM

ქალაქის და გარკვეული სახეობის პლასტმასის და მინის ნაწარმის, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, კერძო სატრანსპორტო საშუალებების, ზეთების, საბურავების, ბატარეების, აკუმულატორებისა და ლითონის შესაფუთი მასალის მწარმოებლები და იმპორტიორები ვალდებული იყვნენ შეეტანათ გადასახადი რეციკლირების ფონდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესაბამისად. ფონდის ბიუჯეტის განმარტავი ადმინისტრაციული საბჭო შედგებოდა გარემოს დაცვის სამინისტროს, ფინანსთა სამინისტროს, ეკონომიკის სამინისტროსა და მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლებისაგან. გადასახადის განაკვეთი განსაზღვრული იყო კანონქვემდებარე აქტებით.

RECYKLAČNÝ FOND

განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ და გადაიხადოს რეციკლირების საფასური, რომელიც დამოკიდებულია ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობაზე.

რეციკლირების გადასახადი გამოითვლება ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის წონისა და სამართლებრივი აქტით განსაზღვრული ტარიფის გამრავლებით. რეციკლირების ტარიფი უნდა განისაზღვროს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების, დამუშავების, EPR ცენტრის ოპერირებისა (შრომის ანაზღაურება და საექსპლუატაციო ხარჯები) და სხვა ხარჯების (საინფორმაციო კამპანიები, საინფორმაციო სისტემები, და სხვ.) ჯამით.

აუცილებელია კანონის აღსრულების უზრუნველყოფა სახელმწიფო კონტროლისა და სასჯელისა და ჯარიმების საშუალებით. კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულების შემოწმებას, ჩვეულებრივ, რამდენიმე სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო ახორციელებს:

ა) ცენტრალური ხელისუფლების ორგანო (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო):

- ამოწმებს მწარმოებლების რეესტრში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლების (იმპორტიორების) რეგისტრაციას,
- აკონტროლებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საქმიანობას,
- აკონტროლებს გარემოსდაცვით ინსპექციას,
- გასცემს ნებართვებს ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებისთვის; მომავალში ნარჩენების დარგის განვითარების შემთხვევაში, აღნიშნული პასუხისმგებლობა შეიძლება გადაეცეს სახელმწიფო ადმინისტრაციის ქვედა (რაიონულ, რეგიონულ ...) დონეს,

ბ) ინსპექცია (საგადასახადო ორგანო, საბაჟო, ვაჭრობის ინსპექცია):

- ამოწმებს ბაზარზე გატანილი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის რაოდენობასთან დაკავშირებულ დოკუმენტაციას,
- ამოწმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრში (EPR ცენტრი) შესულ გადასახადებს,
- ამოწმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის რაოდენობის აღრიცხვიანობას და შესაბამის ანგარიშგებას,
- ამოწმებს დისტრიბუტორებს,
- ახორციელებს სხვა სახის შესაბამის შემოწმებებს,
- ამოწმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) მიერ გაწეული ხარჯების მიზნობრიობას და სხვა ფინანსურ ასპექტებს.

გ) გარემოსდაცვითი ინსპექცია:

- ამოწმებს ნარჩენების დამუშავებისა და რეციკლირების ობიექტების მიერ მათზე დაკისრებული სამართლებრივი მოთხოვნების შესრულებას (ტექნიკური პირობები,

რეალური მდგომარეობის შესაბამისობა სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ გაცემულ ნებართვასთან, აღრიცხვა, ანგარიშგება),

- ამოწმებს მუნიციპალიტეტებში არსებულ ნარჩენების შეგროვების პუნქტებს,
- ამოწმებს ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს,
- ახორციელებს სხვა სახის შემოწმებებს საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში.

იმისათვის, რომ სისტემის კონტროლი და კანონის აღსრულება ეფექტიანი იყოს, აუცილებელია, რომ შესაბამისი საწესდებო და ჯარიმები კანონმდებლობით განისაზღვროს („კანონი ნარჩენების შესახებ“ და „სისხლის სამართლის კოდექსი“). ჯარიმები გამოიყენება ვალდებულებების არშესრულების შემთხვევაში.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის შეგროვების, დამუშავებისა და რეციკლირების ეფექტიანი სისტემის ჩამოსაყალიბებლად, აუცილებელია შემდეგი მონაწილე მხარეების ინფორმირება:

1. მუნიციპალიტეტების მოსახლეობა
2. მუნიციპალიტეტების მერები
3. ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიები
4. მწარმოებლები (იმპორტიორები) და დისტრიბუტორები
5. სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოები

საინფორმაციო კამპანია შეიძლება დაფინანსდეს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) მიერ.

5.2. საბაზრო სისტემა

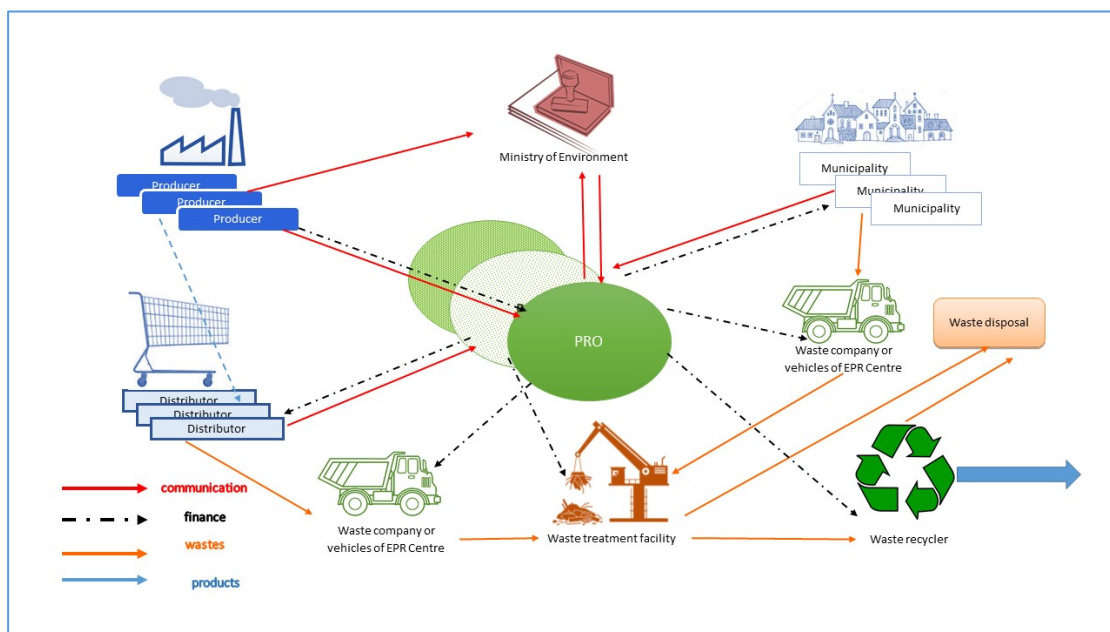
მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მეორე მიდგომა დამყარებულია სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) ცენტრალურ როლზე. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) იქმნება თავად მწარმოებლების (იმპორტიორების) ან მესამე მხარის მიერ, ან კანონმდებლობით, როგორც კომპანია, რომელიც უზრუნველყოფს მომსახურებას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროში. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) შეიძლება რეგულირდებოდეს კანონმდებლობით, თუმცა ეროვნულ ბაზარზე ისინი ერთმანეთს კონკურენციას უწევენ. სახელმწიფო გარემოსდაცვით ორგანოებთან მათ მხოლოდ ანგარიშგების ვალდებულება აქვთ და ექვემდებარებიან შემოწმებას მათი მხრიდან.

ევროპის ქვეყნებში არსებობს სისტემები მწარმოებლის ვალდებულების ერთი ორგანიზაციით (PRO) (შვედეთი, ფინეთი ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებებისთვის და ზეთებისთვის, ნიდერლანდებსა და ჩეხეთის რესპუბლიკაში ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის და ბელგიაში ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის), ან რამდენიმე ორგანიზაციით (გაერთიანებული სამეფო, დანია, საფრანგეთი, ლატვია, სლოვაკეთი ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, დანია და ავსტრია ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის, და სხვ.). რამდენიმე ორგანიზაციის მქონე სისტემის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ

მწარმოებლებს აქვთ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) შერჩევის ან სხვა მწარმოებლებთან ერთად ახალი ორგანიზაციის შექმნის შესაძლებლობა. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) რეესტრს ჩვეულებრივ სახელმწიფო უწყება აწარმოებს. ზოგიერთ ქვეყანაში (სლოვაკეთი, ავსტრია, ჩეხეთის რესპუბლიკა) მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებმა (PRO) უნდა აიღონ ნებართვა და დარეგისტრირდნენ შესაბამის სახელმწიფო უწყებაში (მაგ., მიიღონ ავტორიზაცია გარემოს დაცვის სამინისტროსგან).

ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში მწარმოებლებს ეძლევათ საკუთარი ვალდებულებების ინდივიდუალურად შესრულების შესაძლებლობა, თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული მიდგომა მკაცრად კონტროლდება, ხშირად საჭიროა ფინანსური გარანტიის წარმოდგენა.

საბაზრო სისტემის შესაძლო გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ. 5-ზე.

ნახ. 5: მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) საბაზრო სისტემის სქემა

მწარმოებელი, გარემოს დაცვის სამინისტრო, მუნიციპალიტეტი
 მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია ან EPR ცენტრის სატრანსპორტო საშუალებები, ნარჩენების განთავსება
 დისტრიბუტორი, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია ან EPR ცენტრის სატრანსპორტო საშუალებები, ნარჩენების დამუშავების ობიექტი, ნარჩენების რეციკლირების ობიექტი
 კომუნიკაცია
 ფინანსები
 ნარჩენები

პროდუქცია

მწარმოებლებმა, რომლებიც აფორმებენ ხელშეკრულებებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციასთან (PRO), უნდა აცნობონ მას დროის მოცემულ პერიოდში მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ და გადაიხადონ რეციკლირების საფასური, რომელიც ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის წონისა და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მიერ განსაზღვრული რეციკლირების ტარიფის ნამრავლის ტოლია. რეციკლირების ტარიფი უნდა განისაზღვროს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების, დამუშავების, რეციკლირების, განთავსების მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) ოპერირებისა (შრომის ანაზღაურება და საექსპლუატაციო ხარჯები) და სხვა რეალური ხარჯების (საინფორმაციო კამპანიები, საინფორმაციო სისტემები, და სხვ.) საფუძველზე. ასეთ სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) ცდილობენ კლიენტების მოზიდვას დაბალი ფასების საშუალებით, რისთვისაც ზრდიან სისტემის ეფექტიანობას და ოპტიმალურად ანაწილებენ ფინანსურ რესურსებს.

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში არსებული მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) ძირითადად სპეციალიზებული არიან ნარჩენების ერთ სახეობაზე, თუმცა ზოგიერთი ორგანიზაცია საკუთარ კლიენტებს კომპლექსურ მომსახურებას სთავაზობს. ბაზარზე განთავსებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები შეფუთულია გარკვეული სახის მასალით და დამატებით შეიცავს ბატარეებისა თუ აკუმულატორების გარკვეულ სახეობას. აქედან გამომდინარე, მწარმოებელი ვალდებულია შეასრულოს მიზნები და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებით (EPR) განსაზღვრული ვალდებულებები სამი სახეობის ნარჩენისთვის, კერძოდ: i) ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, ii) ბატარეებისა და აკუმულატორებისთვის და iii) შესაფუთი მასალისთვის. მწარმოებელს შიძლება ერჩივნოს ჰქონდეს ერთი ხელშეკრულება მწარმოებლის ვალდებულების ისეთ ორგანიზაციასთან (PRO), რომელიც უზრუნველყოფს სამივე ვალდებულების შესრულებას. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) ვალდებულებები განხილულია თავი 4.3.4-ში

„რეციკლირების წვლილის“ განაკვეთის წილი პროდუქციის ფასში დიდი არ არის:

- დიდი ზომის საოჯახო ტექნიკის (სარეცხი მანქანები, მაცივრები...) გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) 0.1%-ზე ნაკლები,
- მცირე ზომის საოჯახო ტექნიკის (ელექტროსაპარსები, უთოები, სამზარეულოს მიქსერები...) გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.01%,
- ტელევიზორების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.01%,
- პორტატული ბატარეებისა და აკუმულატორების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.007%,
- კერძო სატრანსპორტო საშუალებების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.003%.

5.3. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა შეიძლება განხორციელდეს როგორც ინდივიდუალური (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) ან კოლექტიური სქემის (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია/ორგანიზაციები (PRO)) სქემების საშუალებით. ევროკავშირის სახელმწიფოებში კანონმდებლობით დაშვებულია ორივე სახის სქემა. მწარმოებლებს ეძლევათ მათთვის ხელსაყრელი სქემის შერჩევის შესაძლებლობა.

ინდივიდუალური სქემის პირობებში (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) მწარმოებელი მხოლოდ საკუთარ პროდუქციაზე ზრუნავს. მან თავად (ან კონტრაქტორის საშუალებით) უნდა უზრუნველყოს მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის შეგროვება და ჩაბარება აღნიშნული პროდუქციის ხმარებიდან ამოღების შემდეგ. მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) სისტემები უფრო მისაღებია მწარმოებელთა იმ ჯგუფისთვის, რომელიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციას საკუთარ წარმოებაში ნედლეულად (მასალა, კომპონენტები...) იყენებს, რომლის პროდუქციაც განკუთვნილია ისევ ბიზნესში („ბიზნესი ბიზნესისათვის“) გამოსაყენებლად და რომელშიც მწარმოებლები იღებენ ვალდებულებას საკუთარ ნარჩენებზე. ზოგადად, იმის გამო, რომ მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) შემთხვევაში მწარმოებლები ვალდებული არიან ჩაიბარონ საკუთარი ნარჩენად გადაქცეულ პროდუქცია, აღნიშნული სქემა მათ საკუთარი პროდუქციის დიზაინის შეცვლისკენ უბიძგებს.

თუმცა, ეს საკმაოდ რთული ამოცანაა და ბევრი მწარმოებელი კოლექტიურ სქემას ირჩევს, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებით (EPR) დაკისრებული პასუხისმგებლობების შესრულებას მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) უზრუნველყოფს. ასეთი სქემა განსაკუთრებით ხელსაყრელია მწარმოებლის გაფართოებული

e-ZAP სისტემა სლოვაკეთში

სლოვაკეთის საავტომობილო მრეწველობის ასოციაციას (Zväz auto-mobilového priemyslu – ZAP) აქვს საინფორმაციო სისტემა სახელწოდებით “e-ZAP”. ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დამუშავების ობიექტები ვალდებული არიან გარემოს დაცვის სამინისტროსგან მიიღონ ავტორიზაცია. სამინისტრო ასეთი ობიექტების ჩამონათვალს აწვდის e-ZAP-ს. დამუშავების ობიექტები e-ZAP-თან კონტაქტზე ონ-ლაინ რეჟიმში იმყოფებიან. e-ZAP-თან ონ-ლაინ კონტაქტში იმყოფებიან სატრანსპორტო საშუალებების რეგისტრაციაში ჩართული პოლიციის განყოფილებები. სახელმწიფო რეგისტრაციიდან სატრანსპორტო საშუალების მოხსნის მსურველმა პირველ რიგში საკუთარი სატრანსპორტო საშუალება უნდა მიიტანოს დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე, რომელიც მას ჯართის სახით ჩაიბარებს. დამუშავების ობიექტი შესაბამის მონაცემებს შეიტანს e-ZAP-ში და მხოლოდ ამის შემდეგ სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი მიმართავს პოლიციის განყოფილებას მისი სატრანსპორტო საშუალების სახელმწიფო რეგისტრაციიდან მოხსნის შესახებ. თუ სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი საკუთარ სატრანსპორტო საშუალებას არ მოხსნის რეგისტრაციიდან, მან უნდა გადაიხადოს სავალდებულო დაზღვევის საფასური და გაიაროს შემოწმება ავტომანქანის გამონაბოლქვზე. e-ZAP-ს აფინანსებენ ავტომანქანების იმპორტიორები.

ვალდებულების (EPR) სისტემის ჩამოყალიბების ადრეულ ეტაპებზე - როდესაც ბაზარი ჯერ კიდევ გაურკვეველია. ამიტომ, მწარმოებლები აერთიანებენ საკუთარ რესურსებს და იყოფენ რისკებს. გარდა ამისა, შესაბამისობის კოლექტიური სქემები მწარმოებლებს ერთი სქემიდან მეორეში გადასვლის შესაძლებლობას აძლევენ, რაც სისტემას უფრო დინამიურს და კონკურენტულს ხდის. კოლექტიური სქემები ბევრად უფრო მისაღებია სახელმწიფო ორგანოებისათვის მათი კონტროლისა და მონიტორინგის სიმარტივიდან გამომდინარე.

6. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR) დაქვემდებარებული პროდუქცია

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) წარმატებით ხორციელდება ისეთი პროდუქციის შემთხვევაში, რომლის მწარმოებლის იდენტიფიცირებაც ადვილად შესაძლებელია. საუკეთესო შედეგები სატრანსპორტო საშუალებების (ჩვეულებრივ, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ეხება მხოლოდ კერძო სატრანსპორტო

საშუალებებს) და ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შემთხვევაში ფიქსირდება. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ასევე ვრცელდება ბატარეებსა და აკუმულატორებზე, შესაფუთ მასალაზე, საბურავებსა და ზეთებზე. ყველა პროდუქციას საკუთარი თავისებურებები აქვს და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემების შექმნის დროს თითოეული სახის პროდუქცია განსხვავებულ მიდგომას საჭიროებს.

ფოტო: 8: ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დასაშლელი ცეხი ZSNP Recycling Žiar nad Hronom-ში, Slovakia

6.1. კერძო სატრანსპორტო საშუალებები

ყველა სატრანსპორტო საშუალებას აქვს სპეციალური ეტიკეტი (საფირმო ნიშანი, მოტორის, კორპუსის და საქარე მინის ნომერი), რომლის საშუალებითაც ადვილია მწარმოებლის იდენტიფიცირება. მწარმოებლებს შეუძლიათ დაეხმარონ ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დამუშავების ობიექტებს, რომლებიც გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მეთოდებით შლიან ჯართად ქცეულ ავტომანქანებს ფასეული მასალების (ლითონების) მისაღებად. ბევრ ქვეყანაში რეციკლირების მკაცრი მიზნები ხელს

უწყობს ისეთი ობიექტების გაჩენას, რომლებსაც შეუძლიათ ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დაშლის შედეგად სხვა ნარჩენი მასალების და კომპონენტების ამოღება და გამოყენება, მათ შორის საქარე მინების და ქსოვილების. რეზინის კომპონენტები ექვემდებარება რეციკლირებას. ის ხშირად გამოიყენება ცემენტის ღუმელებში საწვავის შემცვლელად.

ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დამუშავების ეკონომიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ლითონების საერთაშორისო ფასებზე და ხშირად მომგებიანი არ არის, ამიტომ მწარმოებლებმა დამუშავების ობიექტებს ფინანსური მხარდაჭერა უნდა გაუწიონ.

ევროკავშირის სახელმწიფოების კანონმდებლობა სახელმწიფო ადმინისტრაციულ ორგანოებს ავალდებულებს, მჭიდროდ ითანამშრომლონ ნარჩენების გადამუშავების ობიექტებთან საერთო საინფორმაციო სისტემის საშუალებით იმ შემთხვევებში, როდესაც სატრანსპორტო საშუალება ჯართად იქცევა და მისი მფლობელი (მესაკუთრე) აპირებს მოხსნას ის მისი სახელმწიფო რეგისტრაციიდან. ეს არის ეფექტიანი სატრანსპორტო საშუალებების ხმარებიდან ამოღების შედეგად წარმოქმნილი ჯართის უკანონო განკარგვისა და სატრანსპორტო საშუალებებიდან გამოჟონილი სითხეებით წყლისა და ნიადაგის დაბინძურების რისკების შესამცირებლად.

6.2. ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები

ჩვეულებრივ, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების მწარმოებელი ადვილად გამოსაცნობია პროდუქციაზე დატანილი საფირმო ნიშნით და, შესაბამისად, მისი ვალდებულებაც ადვილად დასადგენია. განსაკუთრებული მიდგომა არის საჭირო „ისტორიული ნარჩენების“ (რომელსაც „უპატრონო ნარჩენებსაც“ უწოდებენ) შემთხვევაში. ეს არის ნარჩენები, რომლებიც წარმოქმნილია საკანონმდებლო რეგულაციის ძალაში შესვლამდე ბაზარზე განთავსებული პროდუქციისგან. ევროკავშირის ზოგიერთ

ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების ფორუმი - WEEE Forum

WEEE Forum არის ევროპული ასოციაცია, რომელიც აერთიანებს ელექტრო და ელექტრონული ნარჩენების მწარმოებლის ვალდებულების 31 არამომგებიან ორგანიზაციას (PRO)-ს. მისი როლია დაეხმაროს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) მუშაობაში, ჩაიბაროს ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები და აწარმოოს შესაბამისი ანგარიშგება, იყოს ერთ-ერთი საუკეთესო საკონსულტაციო-პრაქტიკული ცენტრი მსოფლიო მასშტაბით და ხელი შეუწყოს ცირკულარულ ეკონომიკას.

WEEE Forum მოღვაწეობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შედეგს წარმოადგენს ხმარებიდან ამოღებული მაცივრების დამუშავების ტექნიკური სტანდარტების სისტემა "WEEELABEX" და მოძრაობა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებით უკანონო ვაჭრობის წინააღმდეგ.

დამატებითი ინფორმაცია:
<http://www.weee-forum.org/>

სახელმწიფოში ის მწარმოებლები, რომლებიც საკუთარ პროდუქციას ბაზარზე ათავსებენ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებში (PRO) გაერთიანებით ინაწილებენ ვალდებულებას ისტორიულ ნარჩენებზე.

პროფესიულ ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებზე (სამედიცინო აპარატურა, საზომი და საკონტროლო მოწყობილობები) შესაძლებელია გავრცელდეს სპეციალური რეჟიმი. ამ სახის მოწყობილობები ყოფა-ცხოვრებაში არ გამოიყენება. მათ მონტაჟს და დემონტაჟს პროფესიონალები ახორციელებენ. ამ შემთხვევაში ნარჩენების მართვის ვალდებულება შეიძლება გადანაწილდეს მოწყობილობის მფლობელზე (მესაკუთრე, ოპერატორი) ან მომწოდებელზე (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებელი) ორმხრივი შეთანხმების საფუძველზე¹⁷.

6.3. ბატარეები და აკუმულატორები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის, ჩვეულებრივ განსხვავებულ მიდგომებს იყენებს სამრეწველო და საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის და პორტატული ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის. ბატარეებისა და აკუმულატორების შემთხვევაში გამოიყენება ორი განსხვავებული მიდგომა. სამრეწველო ბატარეები და აკუმულატორები (მაგ., ძალოვანი ელემენტები) ყოფა-ცხოვრებაში არ გამოიყენება და ამიტომ მათ სეპარირებულ შეგროვებაში მუნიციპალიტეტი არ მონაწილეობს.

საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორების შემთხვევაში მნიშვნელოვანია დისტრიბუტორების - ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოების ან ავტოგასამართი სადგურების როლი და რეკომენდებულია ჩაბარების სისტემის გამოყენება.

პორტატული ბატარეები და აკუმულატორები პრაქტიკულად ყველა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის შემადგენელია. მოსახლეობა ხმარებიდან ამოღებული ბატარეებისა და აკუმულატორების მნიშვნელოვანი წყაროა და შესაბამისად, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში შეიძლება ჩართული იყოს მუნიციპალიტეტი სეპარირებული შეგროვების საკუთარი სისტემით. ასეთ შემთხვევაში ძალიან მნიშვნელოვანია საინფორმაციო და საგანმანათლებლო კამპანიების ჩატარება ხმარებიდან ამოღებული ბატარეებისა და აკუმულატორების არასათანადოდ მოშორებისა და განთავსების თავიდან ასაცილებლად. აუცილებელია თანამშრომლობა მუნიციპალიტეტებსა და მწარმოებლებს/მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) შორის. როგორც აღვნიშნეთ, პორტატული ბატარეები და აკუმულატორები პრაქტიკულად ყველა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის შემადგენელი ნაწილია, ამიტომ ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის დამუშავების ობიექტებიც ჩართული არიან ბატარეებისა და აკუმულატორების

¹⁷ ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა 2012/19/EU ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ (განახლებული) ან ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2017 წლის 4 ივლისის რეგულაცია 2017/1369, რომელიც ადგენს ენერგო ეტიკეტირების ჩარჩოს და აუქმებს ევროკავშირის დირექტივას 2010/30/EU.

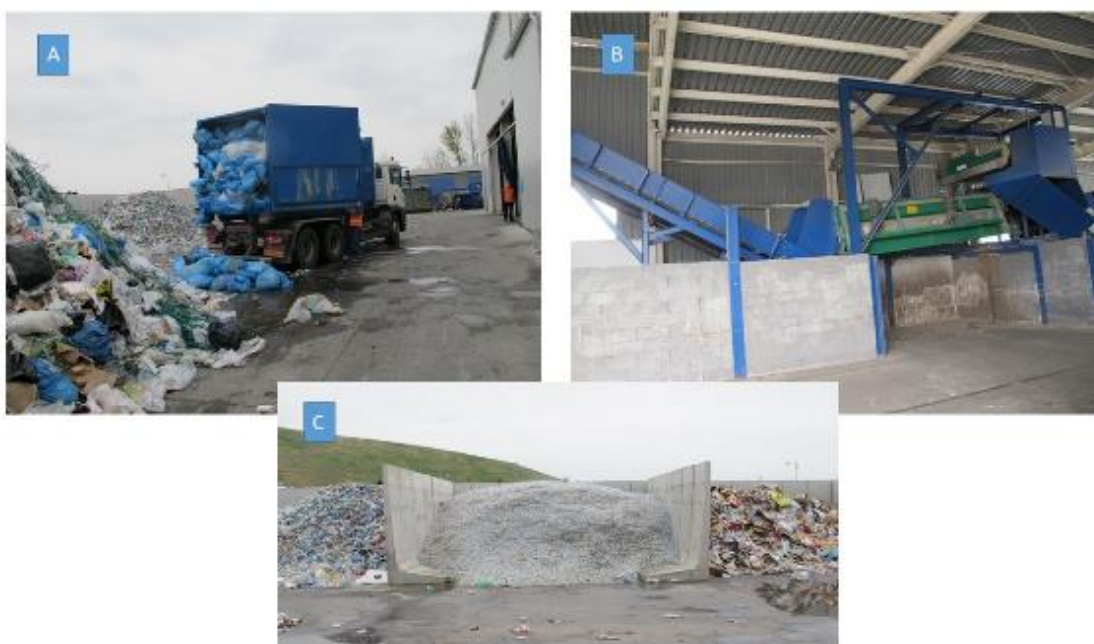
მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში, ვინაიდან ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის ბატარეებისა და აკუმულატორები ცალკე დამუშავებას ექვემდებარებიან.

6.4. საბურავები და ზეთები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მიდგომა საბურავებისა და ზეთების შემთხვევაში საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორების შემთხვევაში გამოყენებული მიდგომის ანალოგიურია, ამიტომ აქაც უმნიშვნელოვანესია ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოებისა და ავტოგასამართი სადგურების როლი. პროფესიული ტიპის საბურავების შემთხვევაში (სატვირთო ავტომანქანების, სასოფლო-სამეურნეო ან სპეციალური სამშენებლო ტექნიკის საბურავები) ნარჩენების მართვის ვალდებულება შესაძლებელია გადანაწილდეს საბურავების მწარმოებელზე/იმპორტიორზე და საბურავის მომხმარებელზე (მფლობელზე, ნარჩენის წარმომქმნელზე).

6.5. შესაფუთი მასალა

შესაფუთი მასალა არ წარმოადგენს მწარმოებლის ძირითად პროდუქციას და გამოიყენება სხვა პროდუქციის დაცვისა და გადაადგილების გაადვილების მიზნით. საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუთი მასალა განსხვავებული თვისებების და შედგენილობისაა. ასეთი ნარჩენების მართვა მოითხოვს რეციკლირების ან დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტებზე მათ დახარისხებას მასალის მიხედვით სამართლებრივი მოთხოვნების შესაბამისად.

ფოტო 9: საწვავის მიღება ნარჩენი შესაფუთი მასალისაგან. A – შემომავალი ნარჩენების მიღება B – საწვავის მიღების ტექნოლოგია, C – მიღებული შედეგი - საწვავი. FCC Environment Zohor, სლოვაკეთი

სამრეწველო და მსგავსი ობიექტების ნარჩენი შესაფუთი მასალისა და საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის შესაძლებელია ორი განსხვავებული მიდგომის გამოყენება. სამრეწველო, კომერციული ან სავაჭრო ობიექტების ნარჩენი შესაფუთი მასალა, როგორც წესი, სუფთაა და შედგება განსაზღვრული მასალისაგან/მასალებისგან. ობიექტების თანამშრომლებს ნარჩენი შესაფუთი მასალის დახარისხება რეციკლირების ობიექტების მოთხოვნების შესაბამისად უშუალოდ ნარჩენების წარმოქმნის წყაროსთან შეუძლიათ. ვინაიდან ნარჩენების რეციკლირების საფასური დამოკიდებულია ნარჩენების სისუფთავეზე, სამრეწველო ობიექტი აკონტროლებს მათი დახარისხების ხარისხს.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუთი მასალების შემთხვევაში მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტების როლი. მოსახლეობისგან სათანადოდ სეპარირებული ნარჩენების მისაღებად აუცილებელია საგანმანათლებლო და საინფორმაციო ღონისძიებების ჩატარება. იმ მუნიციპალიტეტებს, რომლებიც შეძლებენ საკუთარ მოსახლეობას კარგად აუხსნან და ასწავლონ ნარჩენების სეპარაცია, გაუჩნდებათ მეორადი ნედლეულის (ქაღალდი, პლასტმასი, ლითონი) გაყიდვით შემოსავლის მიღების შესაძლებლობა. აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა მწარმოებლებთან/მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO).

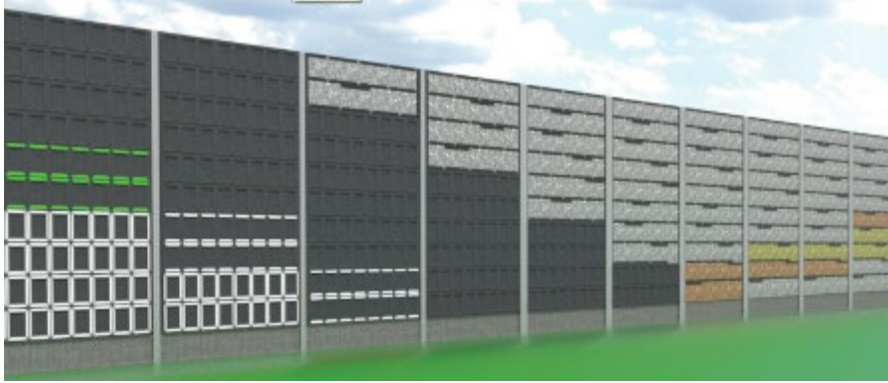
6.6. სხვა პროდუქცია

ბაზელის კონვენციის¹⁸ დოკუმენტში ჩამოთვლილია სხვა პროდუქცია, რომლებზედაც ზოგიერთ ქვეყანაში ვრცელდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR)

- სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების ფირი,
- საკვები ზეთები
- ავეჯი,
- საწერი და სახატავი ქაღალდი,
- ჟურნალები და გაზეთები,
- ვერცხლისწყლის შემცველი ავტომატური ჩამრთველები და ვერცხლისწყლის შემცველი თერმოსტატები,
- საღებავები,
- ფარმაცევტული ნაწარმი,
- ქსოვილები.

¹⁸გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვის უზრუნველსაყოფად მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებისა და დაფინანსების სისტემების პრაქტიკული სახელმძღვანელოს პროექტი, UNEP/CHW.13/INF/8, 2017 წლის 16 თებერვალი, ბაზელის კონვენციის მხარეთა კონფერენციის მე-13 შეხვედრა, წინასწარი დღის წესრიგის პუნქტი 4(a)(ii)

ასეთ პროდუქციაზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ინსტრუმენტის გავრცელება ძირითადად დამოკიდებულია ქვეყანაში ნარჩენების ნაკადებთან დაკავშირებულ პრობლემებსა და წარმოების, სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მუნიციპალიტეტების სტრუქტურასა და უფლებამოსილებაზე.

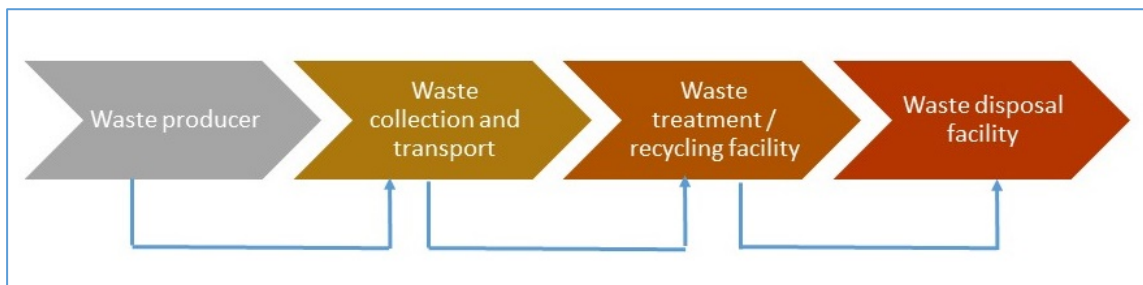

ფოტო 10: კომპანია INTERTECH PLUS s.r.o.-ის (ჩეხეთის რესპუბლიკა) მიერ ნარჩენი საბურავებისაგან მოწყობილი აკუსტიკური ღობე

7. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის დაფინანსების სქემა

„დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპით ნარჩენების მართვის დაფინანსება ჩვეულებრივ ემყარება ნარჩენების წარმომქმნელსა და ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტებს შორის დადებულ ხელშეკრულებას. ასეთი სქემა ხორციელდება ნარჩენების წარმომქმნელის პირდაპირი პასუხისმგებლობის და მუნიციპალური ნარჩენების შემთხვევებში, როგორც ეს თავი 1-შია აღწერილი.

ნარჩენების წარმომქმნელის პირდაპირი პასუხისმგებლობის შემთხვევაში ფინანსური ნაკადების სქემა საკმაოდ მარტივია (ნახ. 6).

ნახ. 6: ფინანსური ნაკადების სქემა ნარჩენების წარმომქმნელის პასუხისმგებლობის სისტემაში

ნარჩენების წარმომქმნელი, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

ნარჩენების წარმომქმნელს აქვს ხელშეკრულება ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტთან, რომელიც ზრუნავს ნარჩენების წარმომქმნელის მიერ წარმოქმნილ ნარჩენებზე. ნარჩენების წარმომქმნელი უხდის ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტს, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც მხოლოდ ნარჩენების შეგროვებასა და ტრანსპორტირებაში ჩართული კომპანია, ასევე ნარჩენების შეგროვებასა და დამუშავებაში, რეციკლირებასა ან განთავსებაში ჩართული კომპანია.

ხელშეკრულების ფასი ჩვეულებრივ შემდეგი ხარჯებისაგან შედგება:

- ნარჩენების შეგროვება,
- ნარჩენების ტრანსპორტირება,
- ნარჩენების დამუშავება,
- ნარჩენების რეციკლირება/აღდგენა/განთავსება,
- ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ზედნადები ხარჯები,
- გარემოსდაცვითი გადასახადები, მოსაკრებლები, და სხვ.

მუნიციპალური მყარი ნარჩენების შემთხვევაში, ნარჩენების მართვაში მთავარი როლი მუნიციპალიტეტებს ეკისრებათ, რომლებიც აგროვებენ ნარჩენების მართვისთვის საჭირო ფინანსურ რესურსებს (ნახ. 7). ფინანსური რესურსები გროვდება

ოჯახებისგან/მოსახლეობისგან, ხოლო თითოეული ოჯახის მიერ გადასახდელი ტარიფი დგინდება მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვის რეალური ხარჯების საფუძველზე.

ნახ. 7: ფინანსური ნაკადების სქემა ნარჩენების მართვის მუნიციპალურ სისტემაში

ოჯახი, მუნიციპალიტეტი, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

მუნიციპალიტეტი აფინანსებს ნარჩენების მართვას, რომელიც მოიცავს შემდეგს:

- ნარჩენების შეგროვება,
- ნარჩენების ტრანსპორტირება,
- ნარჩენების დამუშავება: დახარისხება, დაპრესვა, შეფუთვა,
- ნარჩენების რეციკლირება/აღდგენა/განთავსება,
- ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ზედნადები ხარჯები,
- გარემოსდაცვითი გადასახადები, მოსაკრებლები, და სხვ.
- საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება.

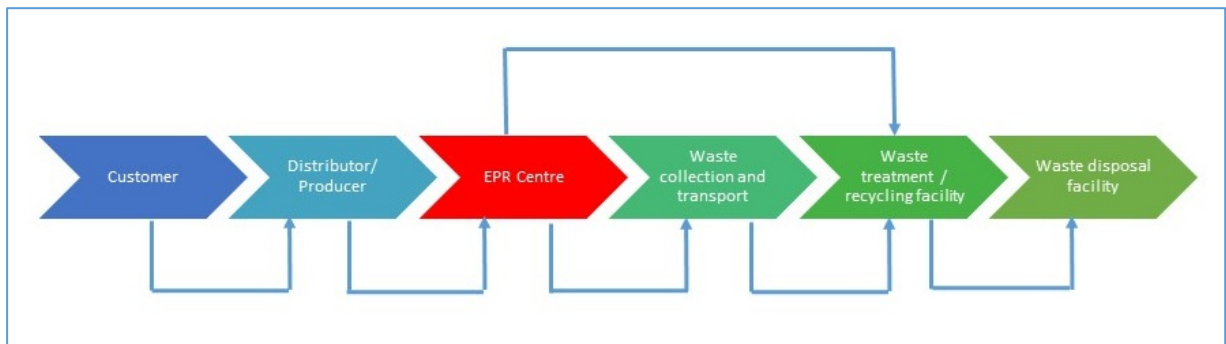
მნიშვნელოვანია გავიგოთ, რა განსხვავებაა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ორი განსხვავებული მიდგომის (ცენტრალიზებული და საბაზრო) დაფინანსების სქემებს შორის. ფინანსური მოდელი უნდა უზრუნველყოფდეს ნარჩენი პროდუქციის მართვასთან დაკავშირებული ყველა შემდეგი პროცესის ხარჯების ანაზღაურებას:

- სეპარირებული შეგროვება,
- ტრანსპორტირება,
- დამუშავება,
- რეციკლირება,
- აღდგენა ,
- გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო განთავსება,
- განათლება და ცნობიერების ამაღლება.

აუცილებელია იმ გავლენის გათვალისწინება, რასაც რეციკლირების წვლილი პროდუქციის ფასზე ახდენს. თუ რეციკლირების ტარიფი ძალიან მაღალია, მაშინ კეთილსინდისიერი მწარმოებლების (მწარმოებლები, რომლებიც ასრულებენ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR)) მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ფასი უფრო მაღალი იქნება, ვიდრე არაკეთილსინდისიერი მწარმოებლების (მწარმოებლები, რომლებიც არ ასრულებენ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR)) მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ფასი. თავის მხრივ, მაღალი ფასები უკანონო ვაჭრობას

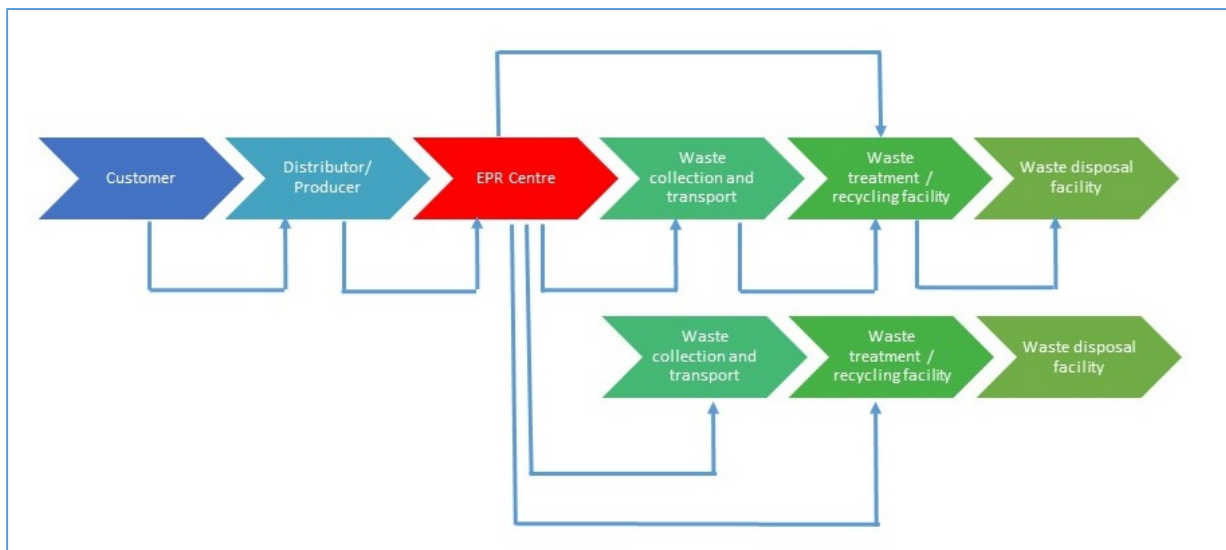
წახალისებს. იმის გამო, რომ არაკეთილსინდისიერი მწარმოებლები არ იხდიან რეციკლირების წვლილს, სახელმწიფო ბიუჯეტშიც ნაკლები გადასახადი შეაქვთ. იმ შემთხვევაში, როდესაც პროდუქციის ფასი საშუალო ფასებზე მნიშვნელოვნად მაღალია, მომხმარებელი პროდუქციას საზღვარგარეთ იძენს, განსაკუთრებით ეს საზღვრისპირა რაიონების მოსახლეობას ეხება. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია რეციკლირების წვლილის დადგენა ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით და ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი მოთხოვნების დაბალანსება.

I მიდგომის - ცენტრალიზებული სისტემის ფინანსური სქემა. თავი 5.1-ში აღწერილი ცენტრალიზებული სისტემის ფინანსური სქემა წარმოდგენილია ნახ. 8 და 9-ზე.

ნახ. 8: ფინანსური ნაკადების სქემა მიდგომა I – მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებულ სისტემაში

მომხმარებელი, დისტრიბუტორი/მწარმოებელი, EPR ცენტრი, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

ნახ. 9: ფინანსური ნაკადების სქემა მიდგომა I – მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ისეთ ცენტრალიზებულ სისტემაში, რომელშიც წარმოდგენილია ნარჩენების მართვაში ჩართული რამდენიმე კომპანია

მომხმარებელი, დისტრიბუტორი/მწარმოებელი, EPR ცენტრი, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

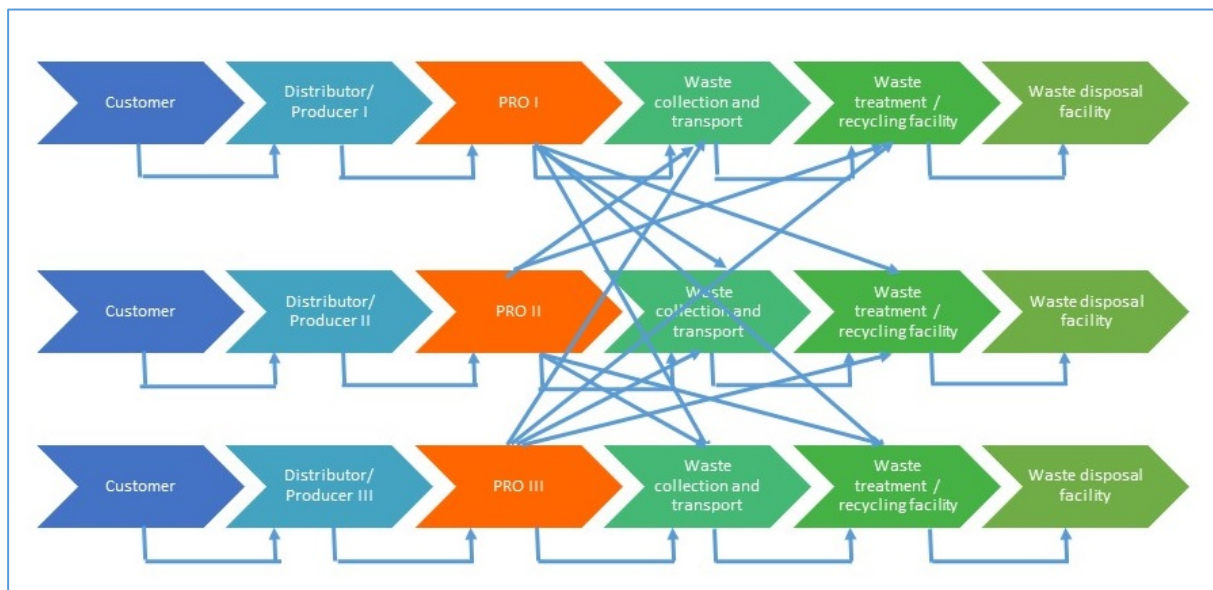
ნარჩენების მართვის საფასურს მომხმარებელი დისტრიბუტორთან პროდუქციის შექმნისას წინასწარ იხდის. დისტრიბუტორი, რომელიც დაკავშირებულია პროდუქციის მწარმოებელთან რეციკლირების წვლილს მას პროდუქციის მიწოდების მომენტში უხდის. მწარმოებელი რეციკლირების გადასახადს იხდის მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრში (EPR ცენტრი) მის მიერ დროის გარკვეულ პერიოდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის (კგ ან ტონა) შესაბამისად. გადასახადის მოცულობა წარმოადგენს ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობისა და რეციკლირების ტარიფის ნამრავლს. რეციკლირების ტარიფი კანონქვემდებარე აქტით (დადგენილება, გადაწყვეტილება...) უნდა განისაზღვროს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) ფარავს ნარჩენების შეგროვებასთან, ტრანსპორტირებასთან, დამუშავებასთან, რეციკლირებასთან, აღდგენასა და განთავსებასთან დაკავშირებულ ყველა ხარჯს. ჩვეულებრივ, ნარჩენების დამუშავების, აღდგენის ან რეციკლირების პროცესებში წარმოქმნილი ნარჩენების განთავსების ხარჯი შესულია ნარჩენების დამუშავების, აღდგენისა თუ რეციკლირების ფასში, რომელსაც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) უხდის მხოლოდ ნარჩენების დამუშავებაში, აღდგენასა თუ რეციკლირებაში ჩართულ კომპანიებს. ხშირად, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია, რომელიც ახორციელებს ნარჩენების შეგროვებასა და ტრანსპორტირებას, საკუთარი მომსახურების ფასში რთავს ნარჩენების მართვის შემდეგი საფეხურების (დამუშავება, აღდგენა ან რეციკლირება) ხარჯებსაც. ამ შემთხვევაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) აღნიშნულ კომპანიას, რომელიც თავად უზრუნველყოფს ნარჩენების მართვის სხვადასხვა სახის მომსახურებას, უხდის კომპლექსური მომსახურების საფასურს. იმ შემთხვევაში, როდესაც ნარჩენების რეციკლირებით მიღებული მეორადი ნედლეული მასალა იყიდება ბირჟაზე (დამატებითი ღირებულება), რეციკლირების ფასი მცირდება (კანონმდებლობით ან საბაზრო პრინციპით). მასალების გაყიდვით მიღებული მოგებით.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემის შემთხვევაში, როდესაც ტარიფს კანონმდებლობა ადგენს, როგორც წესი, სხვა ფინანსური ინსტრუმენტები (გარემოსდაცვითი გადასახადები ან მოსაკრებლები) აღარ გამოიყენება. ყველა ხარჯი რეციკლირების ტარიფში აისახება.

თავი 5.2-ში აღწერილი საბაზრო მიდგომის ფინანსური ნაკადები ცენტრალიზებული მიდგომის ფინანსური ნაკადების ანალოგიურია, თუმცა მთავარი განსხვავება

მდგომარეობს იმაში, რომ საბაზრო მიდგომაში დაფინანსება უფრო მოქნილია და ბაზრის საჭიროებებზე რეაგირებს. ფასებს ბაზარი ადგენს და არა კანონმდებლობა. ფასწარმოქმნა განსაკუთრებულად ეფექტიანია ბაზარზე მწარმოებლის ვალდებულების რამდენიმე ორგანიზაციის (PRO) არსებობის შემთხვევაში. როდესაც არსებობს მწარმოებლის ვალდებულების მხოლოდ ერთი ორგანიზაცია (PRO), სისტემა კონკურენტული არ არის და რეციკლირების ტარიფი შეიძლება უფრო მაღალი იყოს ვიდრე იმ შემთხვევაში, როდესაც ბაზარზე მწარმოებლის ვალდებულების რამდენიმე ორგანიზაციაა (PRO) წარმოდგენილი (ნახ.10).

ნახ. 10: ფინანსური ნაკადების სქემა მიდგომა II – მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) საბაზრო სისტემაში

მომხმარებელი, დისტრიბუტორი/მწარმოებელი, PRO I, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

მომხმარებელი, დისტრიბუტორი/მწარმოებელი, PRO II, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

მომხმარებელი, დისტრიბუტორი/მწარმოებელი, PRO III, ნარჩენების შეგროვება და ტრანსპორტირება, ნარჩენების დამუშავების/რეციკლირების ობიექტი, ნარჩენების განთავსების ობიექტი

ბაზარზე შეიძლება არსებობდეს მწარმოებლის ვალდებულების რამდენიმე ორგანიზაცია (PRO) და ნარჩენების მართვაში ჩართული მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობის კომპანია/ობიექტი. ამიტომ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებმა (PRO) უნდა ითანამშრომლონ ნარჩენების მართვაში ჩართულ რამდენიმე კომპანიასთან. ამ მოდელში რეციკლირების ტარიფი არ არის განსაზღვრული კანონმდებლობით. ამიტომ ის მუდმივი არ არის და იცვლება მეორადი ნედლეულის ფასების, მინიმალური ხელფასების,

გადასახადების, საგზაო გადასახადის/მოსაკრებლის, ფონდებში (მაგ.: სოციალური, ჯანმრთელობის დაცვის) შენატანების, საწვავის ფასებისა და სხვ. შესაბამისად.

ფინანსური თვალსაზრისით საბაზრო მოდელი გრძელვადიან პერიოდში უფრო მდგრადი და ჩვეულებრივ, ეკონომიკურად უფრო ეფექტიანია (და იაფი), ვიდრე ცენტრალიზებული სისტემა. ცენტრალიზებული სისტემა ხელსაყრელია ხანმოკლე პერიოდში ნარჩენების ახალი ინფრასტრუქტურის ასაშენებლად საჭირო ფინანსური რესურსების შესაგროვებლად, თუმცა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ასეთი სისტემის შექმნის დროს გასათვალისწინებელია მრავალი სხვადასხვა რისკი (კორუფცია, ბიუროკრატია, დომინანტური პოზიციის ბოროტად გამოყენება, თავისუფალ ბაზართან შედარებით მაღალი ფასები, საზიანო სუბსიდიები, და სხვ.).

მნიშვნელოვანია ერთმანეთისგან განვასხვავოთ რეციკლირების გადასახადი და რეციკლირების წვლილი. პროდუქციის მწარმოებელი რეციკლირების გადასახადს უხდის მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემას (ორივე მიდგომა აღწერილია თავი 5-ში). რეციკლირების გადასახადი წარმოადგენს ნარჩენების მართვის ხარჯების, საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლების ხარჯებისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) ზედნადები ხარჯების ჯამს დროის მოცემულ პერიოდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ერთეულზე გაანგარიშებით.

რეციკლირების წვლილი წარმოადგენს პროდუქციის გასაყიდი ფასის ნაწილს, რომელიც შეესაბამება პროდუქციის ერთ ერთეულთან დაკავშირებული ნარჩენების მართვის ხარჯებს. პროდუქციის შესყიდვის მომენტში რეციკლირების წვლილი შეიძლება იყოს ან არ იყოს შესამჩნევი¹⁹.

რეციკლირების გადასახადი და რეციკლირების წვლილი ერთმანეთისგან განსხვავდება. რეციკლირების გადასახადი არის მწარმოებლის მიერ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემისთვის (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) გადახდილი გადასახადი ყველა იმ ვალდებულების შესრულების სანაცვლოდ, როგორცაა სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის ზღვრული მაჩვენებლების მიღწევა, საინფორმაციო ვალდებულებები, ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები, ანგარიშგების ვალდებულებები, და სხვ. რეციკლირების წვლილი არის გადასახადი, რომელსაც მომხმარებელი იხდის პროდუქციის შეძენისას ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოს მართვის უზრუნველსაყოფად.

¹⁹ ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ (განახლებული).

8. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების ეფექტიანობა

ხარჯთეფექტიანობის შესაფასებლად საჭიროა იმის გარკვევა, თუ რა ხარჯებს ფარავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) სისტემა. მათი უმეტესობა ფარავს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების ხარჯებს, კომუნიკაციის ხარჯებს, ანგარიშგებასთან, კანონდარღვლებასა და ზედამხედველობასთან დაკავშირებულ ხარჯებს. დროთა განმავლობაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების განვითარების შედეგად მწარმოებლებს მიღებული გადასახადებით თითქმის მთლიანად იფარება საოპერაციო ხარჯები, მაშინ, როდესაც თავდაპირველად ამ ხარჯების მხოლოდ ნაწილი იფარებოდა. მწარმოებლის ვალდებულების ზოგიერთი ორგანიზაცია (PRO) მის ყველა წევრ მწარმოებელს საშუალო გადასახადს უწესებს, მაშინ, როდესაც სხვა ორგანიზაციებს, მაგალითად Eco TLC-ს (საფრანგეთი), აქვს დიფერენცირებული და წამახალისებელი გადასახადი მათთვის, ვინც ცდილობს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის ხარჯების შემცირებას. ასეთი მიდგომა, რომელიც ასევე ცნობილია, როგორც „რეალური ღირებულების პრინციპი“ ან „გადასახადის მოდულაცია“, ემყარება ეკო-დიზაინის კრიტერიუმებს და სხვა რაოდენობრივ მაჩვენებლებს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ეფექტიანობის შედარება ძალიან რთულია ნარჩენების სხვადასხვა ნაკადების რეციკლირებისა და აღდგენის განსხვავებული ტექნიკური პირობებიდან გამომდინარე. ევროპის მასშტაბით ჩატარებული შედარება ემყარება *ტექნიკურ ეფექტიანობას*, რაც გულისხმობს შეგროვებისა და რეციკლირების მასშტაბებსა და ინტენსივობას, და *ეკონომიკურ ეფექტიანობას*, რაც ფასდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის განხორციელების დროს წარმოქმნილი ხარჯების საფუძველზე. ქვემოთ წარმოდგენილია მონაცემები ევროკავშირის სხვადასხვა ქვეყნებში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემით სპეციფიკური ნარჩენების მართვის ეფექტიანობაში მიღწეული შედეგების საილუსტრაციოდ:

- ბატარეების შეგროვება: 5%-დან (მალტა) 72%-მდე (შვეიცარია)
- ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების რეციკლირება: 64%-დან (მალტა) 96%-მდე (გერმანია)
- ზეთების შეგროვება: 3%-დან (ბულგარეთი) 61%-მდე (ბელგია)
- შესაფუთი მასალების რეციკლირება: 29%-დან (მალტა) 84%-მდე (დანია)
- ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შეგროვება: 1.2 კგ/ერთ სულ მოსახლეზე (ბულგარეთი) - 17.2 კგ/ერთ სულ მოსახლეზე (ბელგია)

მიუხედავად იმისა, რომ ზუსტი მონაცემები მწარმოებლებისთვის სხვადასხვა პროდუქციაზე დაკისრებული გადასახადების შესახებ საკმაოდ არასრულია, ევროპის

კომისიის მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ყველაზე ეფექტიან სქემებად ხშირ შემთხვევაში ყველაზე ძვირადღირებული სქემები არ გვევლინებიან. ამას განაპირობებს გარკვეული გარე ფაქტორებიც, როგორცაა ქვეყნის მოსახლეობა და გეოგრაფია, ისტორიული ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურის განვითარება, მეორადი მასალების საბაზრო ფასები და მოსახლეობის ცნობიერების დონე. შედეგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ:

- მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემებმა უნდა დაფარონ სეპარირებულად შეგროვებული ნარჩენების შეგროვების, ტრასპორტირებისა და დამუშავების ხარჯები აღდგენილი მასალების გაყიდვიდან მიღებული შემოსავლების ჩაუთვლელად
- არჩევანის გაკეთება ცენტრალიზებულ სისტემასა და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) მონაწილეობით შექმნილ კონკურენტულ სისტემას შორის შეუძლებელია. ძლიერი სამართლებრივი ჩარჩო სახელმწიფოს მხრიდან უზრუნველყოფილი კანონდსრულებითა და კონტროლით სისტემის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯია.

ეკო-დიზაინის კრიტერიუმებზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ზემოქმედების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია ეკო-დიზაინის მიზნებისა და ინდიკატორების შემუშავება, აგრეთვე კოლექტიური სქემების ჩამოყალიბება, რომლებიც გააერთიანებენ ცალკეული მწარმოებლების ვალდებულებს.²⁰

²⁰ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სახელმძღვანელოს შემუშავება. (2015 წლის 17 აგვისტო). ინფორმაცია აღებულია 2017 წლის 10 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან: http://ec.europa.eu/environment/archives/waste/eu_guidance/introduction.html

9. მონიტორინგი და აღსრულება

იმისათვის, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა ქმედითი იყოს, აუცილებელია დაინტერესებული მხარეების მიერ ვალდებულებების შესრულების მონიტორინგი და სახელმწიფო ორგანოებისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიერ ვალდებულებების აღსრულების უზრუნველყოფა.

ვალდებულებების მონიტორინგი მოიცავს შემდეგ მიმართულებებს²¹:

- 1) მწარმოებლების ვინაობა (სახელი) რეგისტრაციის გზით

თითოეული მწარმოებელი (ან იმპორტიორი), რომელიც ფუნქციონირებს ქვეყანაში და ბაზარზე გააქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროს დაქვემდებარებული პროდუქცია, ვალდებულია გაიაროს რეგისტრაცია. ყველა მწარმოებლისა და იმპორტიორის რეგისტრაციის სისწორეს სახელმწიფო ორგანოები ამოწმებენ.

- 2) თითოეული მწარმოებლის მიერ ბაზარზე განთავსებული ახალი პროდუქციის რაოდენობა

რეგისტრირებული მწარმოებლების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის გასაგებად, თითოეული მწარმოებელი ან იმპორტიორი ვალდებულია წარმოადგინოს ინფორმაცია მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ზუსტი რაოდენობის შესახებ. ინფორმაციის სისწორეს სახელმწიფო ორგანოები ამოწმებენ. ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ ინფორმაციის საშუალებით შესაძლებელია მწარმოებლის ფინანსური წვლილის გამოთვლა (ისეთი ცენტრალიზებული სისტემის შემთხვევაში, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) მონაწილეობს, ან თუ მწარმოებელი იყენებს მწარმოებლის ვალდებულების

სლოვაკეთში მოქმედებს ჯარიმების ექსდონიანი სისტემა:

1-ლი დონე (ჯარიმა **50 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებული პირი არ აწარმოებს აღრიცხვას.

მე-2 დონე (ჯარიმა **80 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ დისტრიბუტორი შემენისას არ უთითებს რეციკლირების გადასახადს...

მე-3 დონე (ჯარიმა **120 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულ პირს ბაზარზე გააქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქცია მწარმოებლების რეესტრში რეგისტრაციის გარეშე, ან არ ასრულებს ინფორმაციის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს..

მე-4 დონე (ჯარიმა **200 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) არ უზრუნველყოფს ნარჩენების შეგროვებას, რეციკლირებასა და აღდგენას, არ აწარმოებს დოკუმენტაციას...

მე-5 დონე (ჯარიმა **250 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებული პირი არ დააკმაყოფილებს ნარჩენების შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირებისათვის დადგენილ ზღვრულ მაჩვენებლებს ან არ უზრუნველყოფს ნარჩენი პროდუქციის ჩაბარებას, თუ ვალდებული პირი ბაზარზე განთავსებს აკრძალული ნივთიერებების შემცველ პროდუქციას...

მე-6 დონე (ჯარიმა **350 000 ევრომდე**) იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენების მართვა გარემოს საფრთხეს უქმნის.

²¹ <http://portal.research.lu.se/ws/files/5412497/1515113.pdf%20page%2031>

ორგანიზაციას (PRO)) და ასევე პროდუქციის ჩაბარების სამიზნე მნიშვნელობების დადგენა.

3) სისტემაში არსებული ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებული ობიექტები (ადგილობრივი/უცხოური)

აუცილებელია ნარჩენების დამუშავების ობიექტების რეგისტრაცია. უნდა შემოწმდეს, აკმაყოფილებს თუ არა მათი მუშაობა და ნარჩენების დამუშავების პროცესები გარემოსდაცვით მოთხოვნებს. ასევე უნდა შემოწმდეს, ახორციელებენ თუ არა აღნიშნული ობიექტები ობიექტებზე შემოსული და ობიექტებიდან გასული მასალების მონიტორინგს.

4) სისტემაში შემავალი ნარჩენების რაოდენობა

უნდა შემოწმდეს, აქვთ თუ არა ნარჩენების შეგროვებასა და გადატანაში ჩართულ ორგანიზაციებს (დისტრიბუტორები, მუნიციპალიტეტები, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიები) სათანადო პროცედურები, რომელთა საშუალებითაც ხდება ანგარიშგება შეგროვებული ნარჩენების რაოდენობის, მათი წარმოშობისა და დანიშნულების ადგილის შესახებ.

5) დამუშავებასა და აღდგენის სხვადასხვა არხებში გაშვებას დაქვემდებარებული ნარჩენების რაოდენობა

უნდა შემოწმდეს ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებული ობიექტები ნარჩენების დამუშავების და აღდგენის იმ არხების კუთხით, რომელშიც ხდება ნარჩენებისა და მათი ფრაქციების გაშვება. აუცილებელია, რომ დამუშავებას ან აღდგენას დაქვემდებარებული ნარჩენებისთვის იდენტიფიცირებული იყოს მათი მწარმოებელი ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO). ეს არ ეხება ისეთ სისტემას, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) მონაწილეობს.

ნარჩენების მართვაში ჩართული პირების მიერ კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მათ დაეკისრებათ სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ჯარიმების ან საქმიანობის ლიცენზიების ჩამორთმევის სახით.

აბრევიატურები

ARF	რეციკლირების საფასურის ავანსი
ATFs	ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებული ობიექტები
DfD	დიზაინი დემონტაჟის მოთხოვნების გათვალისწინებით
DfE	დიზაინი გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით
DfR	დიზაინი რეციკლირების მოთხოვნების გათვალისწინებით
(DRS)	დეკონირება-ანაზღაურების სისტემა
EPR	მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება
EU	ევროკავშირი
IPR	მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება
MSW	მყარი მუნიციპალური ნარჩენი
OECD	ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია
PRO	მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია
WEEE	ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები

